

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS
LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

NUTARIMAS

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖJŲ ATLYGINIMŲ ĮSTATYMO
PRIEDĖLIO (2008 M. LAPKRIČIO 6 D. REDAKCIJA), LIETUVOS
RESPUBLIKOS DARBO KODEKSO 298 STRAIPSNIO (2002 M.
BIRŽELIO 4 D. REDAKCIJA), 301 STRAIPSNIO (2012 M. BIRŽELIO 26 D.
REDAKCIJA) ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI**

2014 m. gegužės 8 d. Nr. KT17-N6/2014

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Elvyros Baltutytės, Vytauto Greičiaus, Danutės Jočienės, Prano Kuconio, Gedimino Mesonio, Vyto Miliaus, Egidijaus Šileikio, Algirdo Taminsko, Dainiaus Žalimo,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo atstovui teisėjui Ernestui Spruogiui,

suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Seimo atstovui Seimo nariui Juzefui Kvetkovskiui,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsniu, viešame Teismo posėdyje 2014 m. balandžio 29 d. išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 20/2011-14/2013-15/2013-16/2013 pagal:

1) pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos teisėjų atlyginimų įstatymo priedėlis (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) tiek, kiek jame nustatytas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareiginės algos koeficientas 19,2, neprieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui (Nr. 1B-17/2011);

2) pareiškėjo – Vilniaus miesto apylinkės teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos teisėjų atlyginimų įstatymo priedėlis (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) tiek, kiek jame nustatytas

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų pareiginės algos koeficientas 18,7, neprieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui (Nr. 1B-10/2013);

3) pareiškėjo – Vilniaus miesto apylinkės teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos teisėjų atlyginimų įstatymo priedėlis (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) tiek, kiek jame nustatytas apygardos administracinių teismų teisėjų pareiginės algos koeficientas 17,2, neprieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui (Nr. 1B-15/2013);

4) pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos darbo kodekso 298 straipsnis (2002 m. birželio 4 d. redakcija) neprieštaravo, o Lietuvos Respublikos darbo kodekso 301 straipsnis (2012 m. birželio 26 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnio 1, 2 dalims, 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę <...> gauti teisingą apmokėjimą už darbą <...>“, 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui (Nr. 1B-19/2013).

Konstitucinio Teismo 2014 m. balandžio 16 d. sprendimu šie prašymai sujungti į vieną bylą ir jai suteiktas numeris 20/2011-14/2013-15/2013-16/2013.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

1. Pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymas Nr. 1B-17/2011 grindžiamas šiais argumentais.

1.1. Vilniaus apygardos administracinio teismo nuomone, pareiškėjui administracinėje byloje – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjui nuo 2008 m. lapkričio 15 d., kai įsigaliojo Teisėjų atlyginimų įstatymas, kuriuo buvo nustatyti nauji pareiginės algos koeficientai, yra mokamas mažesnis teisėjo atlyginimas, nei turi būti mokamas pagal Konstituciją. Priimant Teisėjų atlyginimų įstatymą Seimui buvo būtina atsižvelgti į Konstituciją ir teisėtais lūkesčiais pagrįstą teisėjų atlyginimų dydį, o ne remtis Teismų tarybos 2004 m. balandžio 2 d. nutarimu Nr. 207 „Dėl pritarimo darbo grupės parengtai teisėjų darbo užmokesčio apskaičiavimo metodikai“ patvirtinta Teisėjų atlyginimų apskaičiavimo metodika, pagal kurią buvo mokami mažesni teisėjų atlyginimai, negu priklausė mokėti pagal Konstituciją.

Pažeidžiant teisėtus lūkesčius, nesilaikant Konstitucijos, pareiškėjui administracinėje byloje buvo mokamas per mažas teisėjo atlyginimas, apskaičiuotas pagal Teisėjų atlyginimų įstatymo priedėlyje (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) nustatytą koeficientą. Abejotina, ar priimant Teisėjų atlyginimų įstatymą ir juo nustatant naujus teisėjų atlyginimų koeficientus galėjo būti atsižvelgiama į Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimą Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančių pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ (toliau – ir Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimas Nr. 1494), kuriuo mokėti teisėjų atlyginimai buvo

sumažinti (pakeičiant koeficientą 2,5 į koeficientą 1,75), ar taip nebuvo pažeistas Konstitucijoje įtvirtintas teisėjo ir teismų nepriklausomumo principas, konstitucinis teisinės valstybės principas.

1.2. Konstitucinis Teismas 2001 m. liepos 12 d. nutarime Konstitucijai prieštaraujančiomis pripažino Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo nuostatas, kuriomis reguliuotas teisėjų atlyginimų apskaičiavimas. Teisėjams po minėto Konstitucinio Teismo nutarimo priėmimo turėjo būti mokami didesni iki Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo įsigaliojimo ir taikymo mokėti teisėjų atlyginimai. Priėmus Konstitucinio Teismo nutarimą neliko jokio teisinio reguliavimo, susijusio su teisėjų atlyginimų apskaičiavimu, – prieš Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo priėmimą teisėjų atlyginimų dydžius nustatę Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimas Nr. 666 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros sistemos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento pareigūnų bei kitų darbuotojų darbo apmokėjimo“ (toliau – ir Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimas Nr. 666), Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimas Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ (toliau – ir Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimas Nr. 689), Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimas Nr. 1494 nebegaliojo. Į šiuos nutarimus, kaip į technines taisykles, išreiškiančias matematinį teisėjų atlyginimų dydį, buvo atsižvelgiama apskaičiuojant teisėjų atlyginimus po Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimo priėmimo.

Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimas Nr. 1494, kuriuo teisėjų tarnybiniai atlyginimai buvo sumažinti (nustatyta, kad teisėjų tarnybiniai atlyginimai skaičiuojami taikant koeficientą 1,75, o ne ankstesnį koeficientą 2,5), buvo laikino pobūdžio, priimtas atsižvelgiant „į sudėtingą ekonominę bei finansinę būklę“. Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendime yra suformuluota nuostata, kad tuo metu, kai buvo priimamas Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas, Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimu Nr. 1494 nustatytas teisinis reguliavimas jau buvo pašalintas iš teisės sistemos, taigi Konstituciniam Teismui priimant 2001 m. liepos 12 d. nutarimą sudėtinga ekonominė ir finansinė būklė nebuvo aktuali.

Kitaip turi būti vertinami Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimas Nr. 666 ir Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimas Nr. 689. Remiantis Konstitucijoje įtvirtintu teisiniu reguliavimu, *inter alia* konstituciniais teisėjų nepriklausomumo, teisėtų lūkesčių ir vienodo teisėjų teisinio statuso principais, po Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimo priėmimo teisėjams turėjo būti mokamas iki Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo įsigaliojimo ir taikymo gautas teisėjo atlyginimas. Atsižvelgiant į tai, kad teismai priėmė daug sprendimų, kuriais priteisė teisėjams neišmokėtas jų atlyginimų dalis, Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimas Nr. 666 ir Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimas Nr. 689 yra techninės taisyklės, nustatančios matematinę teisėjų atlyginimų dydžių išraišką. Nors pačioje Konstitucijoje, kuri yra juridinis pagrindas apskaičiuoti teisėjų atlyginimų dydį, pats teisėjų atlyginimų dydis nebuvo numatytas, bet iš konstitucinio teismų ir teisėjų

nepriklausomumo principo, teisėtų lūkesčių principo kilo pareiga taikyti nebegaliojančiuose teisės aktuose – Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarime Nr. 666 ir Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarime Nr. 689 nustatytas teisėjų atlyginimų apskaičiavimo matematinės taisyklės.

2. Vilniaus miesto apylinkės teismo prašymai Nr. 1B-10/1013 ir 1B-15/2013 grindžiami šiais argumentais.

Priėmus Teisėjų atlyginimų įstatymą (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) nepagrįstai buvo sumažinti pareiškėjų civilinėse bylose – buvusios Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjos (prašymas Nr. 1B-10/1013) ir apygardos administracinio teismo teisėjų (prašymas Nr. 1B-15/2013) atlyginimai. Teisėjų atlyginimų įstatymu siekta nustatyti naujus teisėjų atlyginimų koeficientus, apskaičiuojamus pagal tuo metu teisėjams faktiškai mokėtą atlyginimą. Iki šio įstatymo priėmimo su teisėjų atlyginimų skaičiavimu susijusias problemas bandyta spręsti vadovaujantis Teisėjų atlyginimų apskaičiavimo metodika, patvirtinta Teismų tarybos 2004 m. balandžio 2 d. priimtu nutarimu Nr. 207 „Dėl pritarimo darbo grupės parengtai Teisėjų darbo užmokesčio apskaičiavimo metodikai“, kuri buvo faktinis pagrindas apskaičiuoti teisėjų atlyginimų dydį.

Seimas, priėmęs Lietuvos Respublikos teisėjams nesumokėtos darbo užmokesčio dalies gražinimo įstatymą, patvirtino, kad pagal minėtą Teismų tarybos metodiką teisėjams faktiškai mokėtas atlyginimas neteisėtai buvo mažesnis, negu priklausė mokėti pagal Konstituciją. Teisėjų atlyginimų įstatymu (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) nustačius kitokią priedo skaičiavimo tvarką pareiškėjams bylose – buvusiai Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjai ir apygardos administracinio teismo teisėjams atlyginimai sumažėjo.

3. Pareiškėjai – Vilniaus apygardos administracinis teismas (prašymas Nr. 1B-17/2011), Vilniaus miesto apylinkės teismas (prašymai Nr. 1B-10/2013, 1B-15/2013) savo abejones dėl Teisėjų atlyginimų įstatymo atitikties Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui grindžia Konstitucinio Teismo suformuota oficialiaja konstitucine doktrina, pagal kurią: teisėjo atlyginimo ir kitų socialinių garantijų konstitucinės apsaugos imperatyvas kyla iš Konstitucijos 109 straipsnyje įtvirtinto teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo; Konstitucija draudžia mažinti teisėjų atlyginimus bei socialines garantijas; bet kokie mėginimai mažinti teisėjo atlyginimą ar kitas socialines garantijas arba teismų finansavimo ribojimas traktuotini kaip kėsینimasis į teisėjų ir teismų nepriklausomumą; konstitucinis imperatyvas, kad Konstitucija draudžia mažinti teisėjų atlyginimus bei socialines garantijas, nėra absoliutus; mažinti teisėjų atlyginimus galima tik tada, kai valstybėje susiklosto itin sunki ekonominė, finansinė padėtis; mažinti teisėjų atlyginimus gali tik įstatymų leidėjas įstatymais ir tik laikinai – kol valstybės ekonominė ir finansinė padėtis yra itin sunki, atlyginimų mažinimas tokiu atveju galimas tik laikantis proporcingumo principo reikalavimų.

4. Pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymas Nr. 1B-19/2013 grindžiamas šiais argumentais.

Pareiškėjo ginčijamame šiuo metu galiojančiame Darbo kodekso 301 straipsnyje (2012 m.

birželio 26 d. redakcija) ir anksčiau galiojusiam Darbo kodekso 298 straipsnyje (2002 m. birželio 4 d. redakcija) įtvirtinta nuostata, kad darbuotojui priklausančios darbo užmokesčio ir kitos su darbo santykiais susijusios sumos priteisiamos ne daugiau kaip už trejus metus. Teismui nagrinėjant bylą ilgiau negu trejus metus asmuo dėl nuo jo nepriklausančių aplinkybių praranda galimybę prisiteisti visą jam priklausančią atlyginimą, viršijantį trejų metų laikotarpį. Taip užkertama galimybė asmeniui prisiteisti sąžiningai uždirbtą atlyginimą, paneigiama jo konstitucinė teisė į teisingą apmokėjimą už darbą, nuosavybę, todėl Darbo kodekso 298 straipsnis (2002 m. birželio 4 d. redakcija) prieštaravo, o 301 straipsnis (2012 m. birželio 26 d. redakcija) prieštarauja Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę <...> gauti teisingą apmokėjimą už darbą <...>“, Konstitucijos 23 straipsnio 1, 2 dalimis.

Teisėjo atlyginimas yra nuosavybė, saugoma vadovaujantis *inter alia* Konstitucijos 109 straipsnyje įtvirtintu teisėjų nepriklausomumo principu. Teisėjo atlyginimo apsauga ypač sietina su tuo, kad vykdydamas teisingumą jis galėtų tinkamai apginti asmenų teises, o Darbo kodekso 298 straipsnio (2002 m. birželio 4 d. redakcija) ir 301 straipsnio (2012 m. birželio 26 d. redakcija) nuostata yra užkirstas kelias prisiteisti ir priteisti visą teisėjų uždirbtą atlyginimą. Toks teisinis reguliavimas sudaro prielaidas ir sąlygas teisingumą vykdančiam teismui paneigti Konstitucijos nuostatas ir nepriteisti viso uždirbto atlyginimo.

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta kiekvieno piliečio teisė gauti teisingą apmokėjimą už darbą yra prielaida įgyvendinti daugelį kitų konstitucinių teisių, *inter alia* viena svarbiausių prielaidų įgyvendinti Konstitucijos 23 straipsnyje įtvirtintą nuosavybės teisę; asmeniui, kuris atliko pavestą darbą, pagal Konstituciją atsiranda teisė reikalauti, kad jam būtų sumokėtas visas pagal teisės aktus priklausančias darbo užmokestis (atlyginimas); ši asmens teisė yra garantuojama, saugoma ir ginama kaip nuosavybės teisė. Konstitucinis Teismas ne kartą yra pažymėjęs ir tai, kad teisėjo atlyginimo ir kitų socialinių garantijų konstitucinės apsaugos imperatyvas kyla iš Konstitucijos 109 straipsnyje įtvirtinto teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo, taip siekiama teisingumą vykdančius teisėjus apsaugoti tiek nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios poveikio, tiek nuo kitų valdžios įstaigų ir pareigūnų, politinių ir visuomeninių organizacijų, komercinių ūkinių struktūrų, juridinių ir fizinių asmenų įtakos.

II

1. Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens – Seimo atstovo Seimo nario J. Kvetkovskio rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad Darbo kodekso 298 straipsnis (2002 m. birželio 4 d. redakcija) neprieštaravo, o Darbo kodekso 301 straipsnis (2012 m. birželio 26 d. redakcija) neprieštarauja Konstitucijos 23 straipsnio 1, 2 dalims, 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę <...> gauti teisingą apmokėjimą už darbą <...>“, 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui. Seimo atstovo pozicija grindžiama šiais argumentais.

1.1. Darbo kodekso 298 straipsnyje (2002 m. birželio 4 d. redakcija), Darbo kodekso

301 straipsnyje (2012 m. birželio 26 d. redakcija) nustatyta, kad „[d]arbuotojui priklausančios darbo užmokesčio ir kitos su darbo santykiais susijusios sumos priteisiamos ne daugiau kaip už trejus metus“.

Ginčijamuose Darbo kodekso straipsniuose nustatytas ribojimas turi tam tikrą reguliuojamąją teisinę prasmę ir paskirtį, juo nustatytos reikalavimų ribos. Nagrinėjant teisinius ginčus ši nuostata sudaro prielaidas patenkinti darbuotojo, kurio teisės ar teisėti interesai buvo pažeisti, reikalavimus dėl jam priklausančio darbo užmokesčio ar kitų su darbo santykiais susijusių išmokų, tačiau įtvirtina tam tikras tokių reikalavimų tenkinimo ribas. Toks teisinis reguliavimas nustatytas siekiant, viena vertus, patenkinti darbuotojo reikalavimus ir, kita vertus, tenkinant reikalavimus nesukurti tokios teisinės padėties, kad galėtų būti pažeisti kitų asmenų teisėti interesai.

Pagal ginčijamus Darbo kodekso straipsnius priklausančio darbo užmokesčio ar kitų su darbo santykiais susijusių išmokų dydis nustatomi ne pinigų suma, bet kalendoriniais – trejais – metais. Pažymėtina, kad savo pobūdžiu trejų metų terminas yra materialinis teisinis terminas. Nors šis terminas yra susijęs su analogiškos trukmės ieškinio senaties terminu, numatytu Darbo kodekso 27 straipsnyje, bet tai nėra ieškinio senaties terminas. Jis reglamentuoja ne teisės ginti pažeistus interesus trukmę, bet materialinės teisės į darbo užmokestį ir kitas su darbu susijusias išmokas galiojimą. Šis terminas, kitaip negu ieškinio senaties terminas, negali būti teismo, darbo ginčų komisijos sprendimu atnaujinamas ar šalių susitarimu pailginamas, t. y. jis yra imperatyvus. Jeigu darbuotojas turi teisę į darbo užmokestį ar kitokias išmokas už daugiau negu trejus metus, jis gali pasirinkti jam finansiškai palankiausią trejų metų laikotarpį. Tokios pačios pozicijos laikomasi ir teismų praktikoje.

1.2. Konstitucijos 23 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas konstitucinis privačios nuosavybės gynimo principas, kuris reiškia, jog savininkui, kaip subjektinių teisių į turtą turėtoju, yra garantuojama teisė reikalauti, kad kiti asmenys nepažeistų jo teisių. Šis principas suponuoja valstybės pareigą saugoti savininko nuosavybės teises nuo neteisėto kėsینimosi į jas. Konstitucijos 23 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta pamatinė nuosavybės instituto taisyklė, kad nuosavybės teisės yra ginamos aukščiausią teisinę galią turinčiais teisės aktais – įstatymais.

Konstitucinis Teismas 2004 m. gruodžio 13 d., 2009 m. gruodžio 11 d. nutarimuose yra konstatavęs, kad Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta kiekvieno piliečio teisė gauti teisingą apmokėjimą už darbą yra prielaida įgyvendinti daugelį kitų konstitucinių teisių, *inter alia* viena svarbiausių prielaidų įgyvendinti Konstitucijos 23 straipsnyje įtvirtintą nuosavybės teisę. Nuosavybės neliečiamumo principas neturi būti traktuojamas kaip absoliutus. Suabsoliutinus nuosavybės teises gali atsirasti prielaidos pažeisti kitų asmenų turtinius interesus, sukelti konfliktus. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad Konstitucija pripažįsta tam tikrą galimybę riboti nuosavybės teises, kaip ir kai kurias kitas pagrindines žmogaus teises. Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarime yra pažymėta, kad nei Konstitucija, nei galiojanti kitų įstatymų sistema, nei visuotinai pripažintos tarptautinės teisės normos nepaneigia galimybės įstatymais

nustatytomis sąlygomis ir tvarka nusavinti turtą arba apriboti jo valdymą, naudojimą ar disponavimą juo. Be to, būtinybė riboti subjektines savininko nuosavybės teises gali išplaukti iš paties asmens veiksmų, iš sutarčių, valstybės tarptautinių įsipareigojimų; ribojimai turi būti nustatyti įstatymu, ir jie leidžiami tik tuomet, kai neprieštarauja Konstitucijai (Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas).

1.3. Konstitucijos 5 straipsnyje nustatyta, kad valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas. Remiantis šia Konstitucijos nuostata darytina išvada, kad kiekviena valstybės valdžią pagal savo kompetenciją įgyvendinanti institucija, atsižvelgiant į jos konstitucinę svarbą valstybės valdžios sistemoje, yra traktuojama vienodai. Atsižvelgiant į tai, teisėjų ir teismų veiklos garantijos, darbo apmokėjimas ir kitos socialinės garantijos negali būti išimtinės, jos turi atspindėti Konstitucijoje įtvirtintą teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės principą ir siekį.

2. Suinteresuoto asmens – Seimo atstovas Seimo narys Rimantas Jonas Dagys (atstovaujantis suinteresuotam asmeniui – Seimui bylos dalyje pagal pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymą Nr. 1B-17/2011, pareiškėjo – Vilniaus miesto apylinkės teismo prašymus Nr. 1B-10/2013, 1B-15/2013) rašytinių paaiškinimų nepateikė ir į viešą Konstitucinio Teismo posėdį neatvyko.

III

1. Konstitucinio Teismo posėdyje pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo atstovas teisėjas Ernestas Spruogis iš esmės pakartojo prašymuose išdėstytus argumentus ir atsakė į teisėjų klausimus.

Atsakydamas į Konstitucinio Teismo teisėjų klausimus, E. Spruogis pažymėjo, jog abejotina, kad šiai konstitucinės justicijos bylai reikšmingas teisėjų atlyginimų reguliavimas, kurį buvo nustačiusi Vyriausybė, gali būti vertinamas kaip pastovus, ypač atsižvelgiant į tai, kad iš esmės tik ginčijamu 2008 m. lapkričio 6 d. priimtu Teisėjų atlyginimų įstatymu buvo įgyvendintas konstitucinis imperatyvas, kad teisėjų atlyginimai turi būti nustatyti įstatymu. E. Spruogio nuomone, Teisėjų atlyginimų įstatymas buvo priimtas atsižvelgiant į susidariusią netoleruotiną situaciją dėl teisėjų atlyginimų reguliavimo.

Pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo atstovas taip pat suabejojo, ar dėl Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr. 689, kurio 1.1 punktu 2,5 karto padidinti kai kurių teisėjų tarnybiniai atlyginimai (koeficientai), galėjo kilti pagrįsti teisėti lūkesčiai, kad teisėjų atlyginimai nebus mažinami. E. Spruogis pabrėžė, kad teisėjų atlyginimų sudedamoji dalis – priedas už ištarnautus Lietuvos valstybei metus – turi būti mokamas tik nuo 1990 m. kovo 11 d., kai buvo atkurta Lietuvos valstybė.

2. Konstitucinio Teismo posėdyje suinteresuoto asmens – Seimo atstovas Seimo narys J. Kvetkovskis iš esmės pakartojo rašytiniuose paaiškinimuose išdėstytus argumentus ir atsakė į teisėjų klausimus.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

1. Pareiškėjai – Vilniaus apygardos administracinis teismas, Vilniaus miesto apylinkės teismas ginčija Teisėjų atlyginimų įstatymo priedėlyje (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) nustatytų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, apygardos administracinių teismų teisėjų pareiginės algos koeficientų atitiktį Konstitucijai.

Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste svarbu atskleisti, kaip keitėsi teisėjų atlyginimų teisinis reguliavimas.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1991 m. lapkričio 29 d. priėmė nutarimą Nr. 499 „Dėl valstybinės valdžios, valstybės valdymo ir teisėsaugos organų vadovų bei kitų pareigūnų laikinos bandomosios darbo apmokėjimo tvarkos“, kuriuo nustatė valstybinių organų vadovų ir kitų pareigūnų, vykdančių valstybinės valdžios, valstybės valdymo ir teisėsaugos funkcijas, laikiną bandomąją darbo apmokėjimo tvarką. Šiuo nutarimu buvo patvirtinti teisėjų tarnybiniai atlyginimai ir priedai už kvalifikacines klases, taip pat buvo nustatyta, kad valstybinių organų vadovams ir kitiems pareigūnams už darbą esant nukrypimams nuo normalių sąlygų, už viršvalandžius, darbą naktį, poilsio ir švenčių dienomis papildomai mokamos iš darbo apmokėjimo fondo lėšų Lietuvos Respublikos darbo apmokėjimo įstatymu patvirtintos minimalios priemokos, laikantis Lietuvos Respublikos įstatymuose bei normatyviniuose aktuose nustatytos tvarkos.

Šis Vyriausybės nutarimas buvo ne kartą keičiamas. Teisėjų atlyginimai juo buvo reguliuojami tol, kol Vyriausybės 1993 m. balandžio 5 d. nutarimo Nr. 222 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 29 d. nutarimo Nr. 499 dalinio pakeitimo“ 2 punktu buvo pripažintas netekusiu galios *inter alia* Vyriausybės 1991 m. lapkričio 29 d. nutarimo Nr. 499 „Dėl valstybinės valdžios, valstybės valdymo ir teisėsaugos organų vadovų bei kitų pareigūnų laikinos bandomosios darbo apmokėjimo tvarkos“ 5 priedėlis, kuriame buvo nustatyti teisėjų tarnybiniai atlyginimai ir priedai už kvalifikacines klases.

3. Seimas 1992 m. vasario 6 d. priėmė Lietuvos Respublikos teismų įstatymą. Šio įstatymo 46 straipsnio 1 dalyje buvo nustatyta, kad teisėjų atlyginimus ir atlyginimų priedų dydžius nustato Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas.

Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas 1992 m. liepos 20 d. priėmė nutarimą Nr. I-2755 „Dėl Lietuvos Respublikos teisėjų tarnybinių atlyginimų ir priedų“, kuriuo teismų teisėjams nustatė priemokas prie tarnybinių atlyginimų už ištarnautus metus. Į teisėjų ištarnautus metus pagal šį nutarimą buvo įskaitomas darbas prokuroru, tardytoju, advokatu, notaru ir teisinis pedagoginis darbas asmenims, turintiems mokslinį laipsnį (2 punktas). Priemokos prie tarnybinių atlyginimų už ištarnautus metus buvo apskaičiuojamos pagal nutarimo priedėlį „Priedai prie teisėjų tarnybinių atlyginimų už ištarnautą laiką“, kuriame buvo nustatyti 10–35 proc. priedai.

4. Seimas 1993 m. vasario 3 d. priėmė Lietuvos Respublikos įstatymą „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros darbuotojų, valstybinių arbitrų bei Valstybės kontrolės departamento darbuotojų tarnybinių atlyginimų“, kuriuo nustatė, kad iki bus patikslinti atitinkami

įstatymai, teisėjų, prokuratūros darbuotojų, valstybinių arbitrų ir Valstybės kontrolės departamento darbuotojų tarnybinius atlyginimus nustato Vyriausybė. Šis įstatymas buvo pripažintas netekusiu galios 2001 m. balandžio 19 d. priėmus Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros darbuotojų, valstybinių arbitrų bei Valstybės kontrolės departamento darbuotojų tarnybinių atlyginimų“ pripažinimo netekusiu galios įstatymą.

5. Įgyvendindama įstatymą „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros darbuotojų, valstybinių arbitrų bei Valstybės kontrolės departamento darbuotojų tarnybinių atlyginimų“, Vyriausybė *inter alia* priėmė 1997 m. birželio 24 d. nutarimą Nr. 666, kuriuo patvirtino teismų teisėjų tarnybinius atlyginimus.

5.1. Šio nutarimo 1 priede buvo nustatyti *inter alia* teisėjų tarnybinių atlyginimų koeficientai bazinės mėnesinės algos dydžiais: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo – 38, Lietuvos apeliacinio teismo – 36, apygardų teismų – 34.

5.2. Šio nutarimo 2 priede buvo nustatyti teisėjų tarnybinių atlyginimų priedai už išstarnautą laiką: nuo 3 iki 5 metų išstarnauto laiko – 10 proc. tarnybinio atlyginimo, nuo 5 iki 10 metų išstarnauto laiko – 20 proc., nuo 10 iki 15 metų išstarnauto laiko – 35 proc., nuo 15 iki 20 metų išstarnauto laiko – 45 proc., nuo 20 iki 25 metų išstarnauto laiko – 55 proc., nuo 25 iki 30 metų išstarnauto laiko – 65 proc., 30 metų ir daugiau išstarnauto laiko – 75 proc.

Pagal šio nutarimo 2.1 punktą į teisėjo išstarnautus metus buvo įskaitomas darbo prokuroru, tardytoju, advokatu ir notaru laikas, taip pat teisinio pedagoginio darbo laikas (asmeniui, turinčiam mokslo laipsnį).

6. Vyriausybė 1997 m. birželio 30 d. priėmė nutarimą Nr. 689, kurio 1.1 punktu nutarta, neviršijant darbo užmokesčio fondo, 2,5 karto padidinti Vyriausybės nutarimais nustatytus tarnybinius atlyginimus (koeficientus) *inter alia* Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, apygardos teismų teisėjams. Šis nutarimas buvo taikomas nuo 1997 m. liepos 1 d. (4 punktas).

Taigi, pagal šį nutarimą padidinus Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarime Nr. 666 nustatytus teisėjų pareiginių atlyginimų koeficientus, padidintas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo tarnybinio atlyginimo koeficientas bazinės mėnesinės algos dydžiais buvo 95, Lietuvos apeliacinio teismo teisėjo – 90, apygardos teismo teisėjo – 85.

7. Šiame kontekste pažymėtina, kad bazinės mėnesinės algos dydis nuo 1997 m. kovo 1 d. iki 1998 m. kovo 31 d. buvo 95 Lt (Vyriausybės 1997 m. vasario 28 d. nutarimo Nr. 169 „Dėl bazinės mėnesinės algos (bazinio valandinio atlygio) padidinimo“ 1 punktas), nuo 1998 m. balandžio 1 d. iki 2004 m. balandžio 30 d. – 105 Lt (Vyriausybės 1998 m. balandžio 1 d. nutarimo Nr. 382 „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo užmokesčio, valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos ir minimalių dydžių didinimo“ 1 punktas).

8. Taigi pagal Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarime Nr. 666 ir Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarime Nr. 689 nustatytą teisinį reguliavimą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo tarnybinio atlyginimo dydis laikotarpiu nuo 1998 m. balandžio 1 d. iki 1999 m. gruodžio 31 d. (kai

buvo taikomas 105 Lt bazinės mėnesinės algos dydis) buvo nuo 9 975 Lt (be priedo už išarnautą laiką teisėjams, išarnavusiems mažiau nei 3 metus) iki 12 967,5 Lt (su maksimaliu 75 proc. priedu už išarnautą laiką teisėjams, išarnavusiems 30 ir daugiau metų, skaičiuojamu taikant Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarime Nr. 666 nustatytus tarnybinių atlyginimų koeficientus).

9. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad 1999 m. sausio 14 d. Seimas priėmė Lietuvos Respublikos administracinių teismų įsteigimo įstatymą. Pagal šio įstatymo 4 straipsnį (1999 m. sausio 14 d. redakcija) administracinių teismų teisėjams taip pat taikoma darbo užmokesčio sistema, socialinio aprūpinimo bei kitos garantijos, nustatytos bendrosios kompetencijos teismų teisėjams (6 dalis); nustatant teisėjų atlyginimus, tos pačios grandies teismai laikomi lygiaverčiais (7 dalis). Pagal Administracinių teismų įsteigimo įstatymo 6 straipsnį (1999 m. sausio 14 d. redakcija) administraciniai teismai turėjo pradėti veiklą nuo 1999 m. gegužės 1 d.

Taigi pagal Administracinių teismų įsteigimo įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą apygardos administracinio teismo teisėjo tarnybinis atlyginimas yra lygus bendrosios kompetencijos teismo teisėjo tarnybiniam atlyginimui; laikotarpiu nuo 1999 m. balandžio 1 d. iki 1999 m. gruodžio 31 d. apygardos administracinio teismo teisėjo tarnybinis atlyginimas taikant Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarime Nr. 666 ir Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarime Nr. 689 nustatytą teisinį reguliavimą buvo nuo 8 925 Lt (be priedo už išarnautą laiką teisėjams, išarnavusiems mažiau nei 3 metus) iki 11 602,5 Lt (su maksimaliu 75 proc. priedu už išarnautą laiką teisėjams, išarnavusiems 30 ir daugiau metų, skaičiuojamu taikant Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarime Nr. 666 nustatytus tarnybinių atlyginimų koeficientus).

10. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste taip pat pažymėtina, kad 2000 m. rugsėjo 19 d. Seimas priėmė Lietuvos Respublikos administracinių teismų įsteigimo įstatymo 2, 3, 4, 5, 6 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą, kuriuo įsteigė Lietuvos vyriausiąjį administracinį teismą. Tą pačią dieną Seimas priėmė ir Lietuvos Respublikos administracinių teismų įsteigimo įstatymo 2, 3, 4, 5, 6 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo ir Administracinių bylų teisenos įstatymo pakeitimo įstatymo įgyvendinimo įstatymą, kurio 1 straipsnyje nustatyta, kad Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas įsteigiamas ir pradeda veikti nuo 2001 m. sausio 1 d. (1 punktas).

Pagal Administracinių teismų įsteigimo įstatymo 4 straipsnio 7 dalį (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija) į pareigas paskirtų Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininko, pirmininko pavaduotojo ir teisėjo pareiginė alga yra lygi atitinkamai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko, skyriaus pirmininko ir teisėjo bei Lietuvos apeliacinio teismo pirmininko, skyriaus pirmininko ir teisėjo pareiginių algų vidurkiui.

Taigi pagal Administracinių teismų įsteigimo įstatymo 4 straipsnio 7 dalyje (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjo tarnybinis atlyginimas lygus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo ir Lietuvos apeliacinio teismo teisėjo atlyginimų vidurkiui. Pagal Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimą Nr. 666 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjo tarnybinio atlyginimo koeficientas būtų buvęs 37;

laikotarpiu nuo 1999 m. balandžio 1 d. iki 1999 m. gruodžio 31 d. taikant Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarime Nr. 666 ir Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarime Nr. 689 nustatytą teisinį reguliavimą Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjo tarnybinio atlyginimo koeficientas būtų buvęs 92,5 ir jo tarnybinis atlyginimas būtų buvęs nuo 9 712,5 Lt (be priedo už ištarnautą laiką teisėjams, ištarnavusiems mažiau nei 3 metus) iki 12 626,25 Lt (su maksimaliu 75 proc. priedu už ištarnautą laiką teisėjams, ištarnavusiems 30 ir daugiau metų, skaičiuojamu taikant Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarime Nr. 666 nustatytus tarnybinių atlyginimų koeficientus).

11. Vyriausybė 1999 m. gruodžio 28 d. priėmė nutarimą Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“. Šio nutarimo preambulėje pažymėta, kad Vyriausybė jį priėmė „atsižvelgdama į sudėtingą ekonominę bei finansinę būklę“. Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 1 punktu buvo sumažinti Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimu Nr. 689 nustatyti tarnybinių atlyginimų (koeficientų) dydžiai. Pagal Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 1 punktą pakeista Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr. 689 1.1 punkto nuostata – Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarime Nr. 666 nustatytų tarnybinių atlyginimų (koeficientų) padidinimo dydis sumažintas nuo 2,5 iki 1,75 karto; Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimas Nr. 1494 pradėtas taikyti apskaičiuojant tarnybinius atlyginimus nuo 2000 m. sausio 1 d. (Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 2 punktas).

11.1. Pagal sudėtingos ekonominės ir finansinės būklės laikotarpiui Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimu Nr. 1494 nustatytą teisinį reguliavimą nuo 2000 m. sausio 1 d. *inter alia* Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo tarnybinis atlyginimas buvo sumažintas nustačius naują tarnybinio atlyginimo koeficientą 66,5 (vietoj buvusio 95). Taigi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo tarnybinio atlyginimo dydis (taikant 105 Lt bazinės mėnesinės algos dydį) nuo 2000 m. sausio 1 d. buvo nuo 6 982,5 Lt (be priedo už ištarnautą laiką teisėjams, ištarnavusiems mažiau nei 3 metus) iki 9 975 Lt (su maksimaliu 75 proc. priedu už ištarnautą laiką teisėjams, ištarnavusiems 30 ir daugiau metų, skaičiuojamu taikant Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarime Nr. 666 nustatytus tarnybinių atlyginimų koeficientus) vietoj pagal iki tol galiojusį teisinį reguliavimą buvusio atlyginimo minimalaus ir maksimalaus dydžio, atitinkamai nuo 9 975 Lt iki 12 967,5 Lt.

11.2. Pagal sudėtingos ekonominės ir finansinės būklės laikotarpiui Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimu Nr. 1494 nustatytą teisinį reguliavimą nuo 2000 m. sausio 1 d. *inter alia* Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjui turėjęs priklausyti tarnybinis atlyginimas buvo sumažintas nustačius naują tarnybinio atlyginimo koeficientą 64,75 (vietoj turėjusio būti 92,5). Taigi Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjo tarnybinio atlyginimo dydis (taikant 105 Lt bazinės mėnesinės algos dydį) nuo 2000 m. sausio 1 d. būtų buvęs (o nuo 2001 m. sausio 1 d. pradėjus veikti Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui – buvo) nuo 6 798,75 Lt (be priedo

už ištarnautą laiką teisėjams, ištarnavusiems mažiau nei 3 metus) iki 9 712,5 Lt (su maksimaliu 75 proc. priedu už ištarnautą laiką teisėjams, ištarnavusiems 30 ir daugiau metų, skaičiuojamu taikant Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarime Nr. 666 nustatytus tarnybinių atlyginimų koeficientus) vietoj pagal iki tol galiojusį teisinį reguliavimą turėjusio būti atlyginimo minimalaus ir maksimalaus dydžio, atitinkamai nuo 9 712,5 Lt iki 12 626,25 Lt.

11.3. Pagal sudėtingos ekonominės ir finansinės būklės laikotarpiui Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimu Nr. 1494 nustatytą teisinį reguliavimą nuo 2000 m. sausio 1 d. *inter alia* apygardos administracinių teismų teisėjų tarnybinis atlyginimas buvo sumažintas nustatant naują tarnybinio atlyginimo koeficientą 59,5 (vietoje buvusio 85). Taigi apygardos administracinių teismų teisėjų tarnybinių atlyginimų dydis (taikant 105 Lt bazinės mėnesinės algos dydį) nuo 2000 m. sausio 1 d. buvo nuo 6 247,5 Lt (be priedo už ištarnautą laiką teisėjams, ištarnavusiems mažiau nei 3 metus) iki 8 925 Lt (su maksimaliu 75 proc. priedu už ištarnautą laiką teisėjams, ištarnavusiems 30 ir daugiau metų, skaičiuojamu taikant Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarime Nr. 666 nustatytus tarnybinių atlyginimų koeficientus) vietoj pagal iki tol galiojusį teisinį reguliavimą buvusio atlyginimo minimalaus ir maksimalaus dydžio, atitinkamai nuo 8 925 Lt iki 11 602,5 Lt.

12. Seimas 2000 m. rugpjūčio 29 d. priėmė Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymą. Pagal šį įstatymą nustatytas darbo užmokestis valstybės politikams, teisėjams ir valstybės pareigūnams turėjo būti mokamas nuo 2006 m. sausio 1 d. (paminėtina, kad Seimo 2001 m. kovo 27 d. priimto Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo 7 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsniu formuluotė „nuo 2006 m. sausio 1 d.“ buvo pakeista formuluote „pasibaigus pereinamajam laikotarpiui“). Iki tol skaičiuojant valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo užmokestį turėjo būti taikomos pereinamojo laikotarpio nuostatos, pagal kurias iki 2001 m. sausio 1 d. buvęs darbo užmokestis turėjo būti nuosekliai artinamas prie darbo užmokesčio, priklausančio pagal Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymą, kiekvieną mėnesį valstybės politikui, teisėjui ar valstybės pareigūnui priklausančių darbo užmokestį apskaičiuojant pagal įstatyme nustatytas formules (7 straipsnis).

Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo 3 straipsnyje *inter alia* buvo nustatyta, kad teisėjų darbo užmokestis susideda iš pareiginės algos, priedo už ištarnautus Lietuvos valstybei metus ir vienkartinės priemokos, o šio įstatymo priedėlio II skirsnyje „Teisėjų pareiginės algos“ buvo nustatyti teisėjų pareiginių algų koeficientai.

12.1. Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo priedėlio II skirsnyje *inter alia* buvo nustatyti šie teisėjų pareiginės algos koeficientai (minimalios mėnesinės algos dydžiais): Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo – 14,5, apygardų administracinių teismų teisėjo – 10,5. Atsižvelgiant į tai, kad pagal Administracinių teismų įsteigimo įstatymo 4 straipsnio 7 dalyje (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjo tarnybinis atlyginimas turėjo būti lygus Lietuvos Aukščiausiojo

Teismo teisėjo ir Lietuvos apeliacinio teismo teisėjo atlyginimų vidurkiui, įsigaliojus Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymui Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjo pareiginės algos koeficientas turėjo būti 13,75.

Pažymėtina, kad įsigaliojant Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymui buvo nustatytas 430 Lt minimalios mėnesinės algos dydis (Vyriausybės 1998 m. gegužės 11 d. nutarimo Nr. 570 „Dėl minimalaus darbo užmokesčio didinimo“ 1 punktas). Atsižvelgiant į tai, pagal Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą:

- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareiginė alga turėjo būti 6 235 Lt (vietoj pagal iki tol galiojusį Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą buvusio minimalaus 6 982,5 Lt dydžio);
- Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjo pareiginė alga turėjo būti 5 912,5 Lt (vietoj pagal iki tol galiojusį Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą turėjusio būti minimalaus 6 798,75 Lt dydžio);
- apygardų administracinių teismų teisėjų pareiginė alga turėjo būti 4 515 Lt (vietoj pagal iki tol galiojusį Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą buvusio minimalaus 6 247,5 Lt dydžio).

12.2. Pažymėtina, kad Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatyme nustatytas priedas už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus turėjo pakeisti iki šio įstatymo įsigaliojimo Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarime Nr. 666 nustatytą priedą už iš tarnautą laiką. Pagal iki Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo įsigaliojimo galiojusį Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą maksimalus priedas už iš tarnautą laiką sudarė 42,86 proc. teisėjo tarnybinio atlyginimo (koeficiento).

Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo 5 straipsnyje „Priedas už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus“ buvo nustatyta, kad valstybės politikams, teisėjams ir valstybės pareigūnams mokamas priedas už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus nuo 1990 m. kovo 11 d.; priedą už iš tarnautus valstybei metus sudarė 3 proc. pareiginės algos už kiekvienus trejus metus, tačiau priedo dydis negalėjo viršyti 30 proc. pareiginės algos. Taigi įsigaliojus Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymui galėjo būti mokamas maksimalus 9 proc. pareiginės algos priedas už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus.

12.3. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste apibendrinant Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą pažymėtina, kad juo buvo nustatytas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, apygardų administracinių teismų teisėjų atlyginimų mažinimas, palyginti su iki šio įstatymo įsigaliojimo taikytu Vyriausybės nustatytu šių teisėjų atlyginimų teisiniu reguliavimu.

13. Konstitucinis Teismas 2001 m. liepos 12 d. priėmė nutarimą, kuriame *inter alia* pažymėjo, kad Seimas, įstatymu nustatydamas teisėjų atlyginimus, turi atsižvelgti į teisminės valdžios bei teisėjo konstitucinį statusą ir negali paneigti iki šio įstatymo priėmimo buvusių teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijų, taip pat teisėjų iki tol gauto atlyginimo dydžio.

13.1. Atsižvelgdamas į tai, Konstitucinis Teismas taip pat pripažino, kad Valstybės politikų,

teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 1 punktas (2000 m. rugpjūčio 29 d., 2000 m. spalio 17 d., 2001 m. kovo 27 d. redakcijos), 7 straipsnio 5 dalis (2000 m. rugpjūčio 29 d., 2001 m. kovo 27 d. redakcijos), 7 straipsnio 6 dalies nuostata, įtvirtinanti pereinamąjį laikotarpį, ir šio įstatymo priedėlio II skirsnis „Teisėjų pareiginės algos“ tiek, kiek juose nustatomas teisėjų, kurių darbo užmokestis yra didesnis už šio įstatymo nustatytą darbo užmokestį, darbo užmokesčio mažinimas, prieštarauja Konstitucijai; minėto įstatymo 7 straipsnio 4 dalis tiek, kiek joje nustatyta, kad pereinamuoju laikotarpiu į teisėjo pareigas paskirtiems asmenims darbo užmokestis nustatomas ir apskaičiuojamas pagal tas šio įstatymo 7 straipsnio nuostatas ir formules, kuriomis nustatomas teisėjų atlyginimų mažinimas, prieštarauja Konstitucijai.

2001 m. liepos 12 d. nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo, kad įsigaliojus Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymui 1993 m. vasario 23 d. priimtu įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros darbuotojų, valstybinių arbitrų bei valstybės kontrolės departamento darbuotojų tarnybinių atlyginimų“ Vyriausybei nustatytas pavedimas nustatyti teisėjų atlyginimus neteko galios; Vyriausybės 1991 m. lapkričio 29 d. nutarimu Nr. 499 „Dėl valstybinės valdžios, valstybės valdymo ir teisėsaugos organų vadovų bei kitų pareigūnų laikinos bandomosios darbo apmokėjimo tvarkos“, Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 666 ir Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimu Nr. 1494 nustatytas teisinis reguliavimas nebegalioja. Atsižvelgdamas į tai, Konstitucinis Teismas nusprendė nutraukti pradėtą teiseną dėl Vyriausybės 1991 m. lapkričio 29 d. nutarimo Nr. 499 „Dėl valstybinės valdžios, valstybės valdymo ir teisėsaugos organų vadovų bei kitų pareigūnų laikinos bandomosios darbo apmokėjimo tvarkos“, Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimo Nr. 666 ir Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 atitikties Konstitucijai.

13.2. 2001 m. liepos 18 d. įsigaliojus Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimui, apskaičiuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo ir apygardų administracinių teismų teisėjų atlyginimus nebegalėjo būti taikomas Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatyme nustatytas teisinis reguliavimas. Kaip minėta, nebegaliojo ir iki šio įstatymo Vyriausybės nustatytas teisėjų atlyginimų reguliavimas.

Tačiau atsižvelgiant į Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimą, pagal kurį negalėjo būti paneigti iki Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo įsigaliojimo gautų teisėjų atlyginimų dydžiai, praktikoje apskaičiuojant *inter alia* Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo ir apygardų administracinių teismų teisėjų atlyginimus taikyti faktiniai dydžiai, kurie buvo nustatyti pagal Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimą Nr. 666, Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimą Nr. 689 ir Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimą Nr. 1494 (tai patvirtina *inter alia* Teisėjų atlyginimų apskaičiavimo metodika, kuriai pritarta Teismų tarybos 2004 m. balandžio 2 d. nutarimu Nr. 207 „Dėl pritarimo darbo grupės parengtai Teisėjų darbo užmokesčio apskaičiavimo metodikai“), t. y. dydžiai, nustatyti atsižvelgiant į susiklosčiusią sudėtingą ekonominę ir finansinę būklę. Tokia įstatymu nereglamentuota teisėjų atlyginimų apskaičiavimo tvarka buvo taikoma iki įsigaliojant ginčijamam

Teisėjų atlyginimų įstatymui (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija).

14. Šiame kontekste pažymėtina, jog 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendime Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad pagal Konstituciją teisėjų atlyginimai turi būti nustatomi įstatymu, jų dydžiai, kaip ir teisėjams nustatytos materialinės bei socialinės garantijos, turi būti tokie, kad atitiktų teisėjo konstitucinį statusą ir jo orumą, teisėjų atlyginimai, jiems nustatytos materialinės bei socialinės garantijos gali būti diferencijuojamos pagal aiškius, *ex ante* žinomus kriterijus, nesusijusius su teisingumo vykdymu sprendžiant bylas (pavyzdžiui, pagal asmens darbo teisėju trukmę), teisėjo atlyginimas neturi priklausyti nuo jo darbo rezultatų.

15. Seimas 2008 m. lapkričio 6 d. priėmė Teisėjų atlyginimų įstatymą, kuris įsigaliojo 2008 m. lapkričio 15 d. Šio įstatymo 1 straipsnyje įtvirtinta, kad šis įstatymas nustato teisėjų atlyginimų dydžius ir jų skaičiavimo tvarką. Pažymėtina, kad Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatytas teisinis reguliavimas nebuvo laikino pobūdžio, t. y. nebuvo skirtas teisėjų atlyginimams reguliuoti susiklosčius sudėtingai ekonominei ir finansinei būklei.

Iš įstatymų leidėjo ketinimų, užfiksuotų *travaux préparatoires*, matyti, kad Teisėjų atlyginimų įstatymu siekta *inter alia* nustatyti naujus bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, apygardų teismų, apygardų administracinių teismų) teisėjų pareiginių algų koeficientus, apskaičiuotus pagal tuo metu teisėjams faktiškai mokėtų atlyginimų maksimalius dydžius ir įvertinus tai, kad šiems teisėjams nustatytas priedas už išstarnautus Lietuvos valstybei metus.

15.1. Teisėjų atlyginimų įstatymo 4 straipsnio „Teisėjų atlyginimas“ 2 dalyje *inter alia* nustatyta, kad bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų teisėjų atlyginimas susideda iš pareiginės algos ir priedo už išstarnautus Lietuvos valstybei metus. Šio straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų teisėjų pareiginė alga apskaičiuojama atitinkamos pareiginės algos koeficientą, nustatytą šio įstatymo priedėlyje, padauginus iš bazinio dydžio, o šio straipsnio 4 dalyje *inter alia* nustatyta, kad bendrosios kompetencijos bei specializuotų teismų teisėjų pareiginė alga apvalinama vadovaujantis bendromis skaičių apvalinimo taisyklėmis taip, kad paskutinis skaitmuo būtų 0 arba 5.

15.2. Teisėjų atlyginimų įstatymo priedėlyje (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) buvo *inter alia* nustatyta, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareiginės algos koeficientas yra 19,2, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjo – 18,7, apygardos administracinio teismo teisėjo – 17,2.

Įsigaliojus Teisėjų atlyginimų įstatymui buvo nustatytas 490 Lt valstybės politikų, teisėjų, valstybės pareigūnų ir valstybės tarnautojų pareiginės algos bazinis dydis (Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų, valstybės pareigūnų ir valstybės tarnautojų pareiginės algos bazinio dydžio, taikomo 2008 metais, įstatymo 3 straipsnis).

Taigi pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą 2008 metais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareiginė alga buvo 9 410 Lt, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjo – 9165 Lt, apygardos administracinio teismo teisėjo – 8 430 Lt.

15.3. Teisėjų atlyginimų įstatymo 5 straipsnyje „Priedas už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus“ nustatyta:

„1. Bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų teisėjams mokamas priedas už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus nuo 1990 m. kovo 11 d. einant pareigas, nurodytas Valstybės tarnybos įstatymo 4 straipsnio 1–4 dalyse ir 5 dalies 1–4 punktuose (išskyrus savivaldybės tarybos narius, kurie nebuvo merais ir mero pavaduotojais). Į iš tarnautus metus įskaitomi laikotarpiai, nurodyti minėto įstatymo 42 straipsnio 1 dalyje, apskaičiuoti pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas Tarnybos Lietuvos valstybei stažo skaičiavimo taisykles.

2. Priedą už iš tarnautus valstybei metus sudaro 3 procentai teisėjo pareiginės algos už kiekvienus trejus metus, tačiau priedo dydis neturi viršyti 30 procentų pareiginės algos.“

Taigi teisėjams, kurie turi mažesnę nei trejų iš tarnautų Lietuvos valstybei metų stažą, priedas už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus nėra mokamas ir jų atlyginimų dydis lygus pareiginės algos dydžiui; kadangi pagal Teisėjų atlyginimų įstatymo 5 straipsnio 1 dalį iš tarnauti Lietuvos valstybei metai gali būti skaičiuojami nuo 1990 m. kovo 11 d., kai buvo atkurta Lietuvos Respublikos nepriklausomybė, įsigaliojus šiam įstatymui maksimalus įmanomas gauti priedas už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus buvo 18 proc. pareiginės algos.

15.4. Šiame kontekste pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas 2011 m. vasario 14 d. priėmė nutarimą, kuriame *inter alia* pripažino, kad Teisėjų atlyginimų įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 2 punktas, 5 straipsnio 1 dalis tiek, kiek darbo advokatu laikotarpis nėra įskaitomas į stažą priedui už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus apskaičiuoti, neprieštarauja Konstitucijai.

15.5. Taigi įsigaliojus Teisėjų atlyginimų įstatymui (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo atlyginimas buvo nuo 9 410 Lt (be priedo už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus) iki 11 103,80 Lt (su maksimaliu 18 proc. priedu už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus), Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjo atlyginimas – nuo 9 165 Lt (be priedo už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus) iki 10 814,70 Lt (su maksimaliu 18 proc. priedu už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus), apygardos administracinio teismo teisėjo atlyginimas – nuo 8 430 Lt (be priedo už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus) iki 9 947,40 Lt (su maksimaliu 18 proc. priedu už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus).

16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, apygardų administracinių teismų teisėjų atlyginimų dydžiai pagal Vyriausybės nustatytą teisėjų atlyginimų teisinį reguliavimą, galiojusį nuo 1998 m. balandžio 1 d. iki 1999 m. gruodžio 31 d., Vyriausybės nustatytą teisėjų atlyginimų teisinį reguliavimą, galiojusį nuo 2000 m. sausio 1 d. ir taikytą iki Teisėjų atlyginimų įstatymo (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) įsigaliojimo 2008 m. lapkričio 15 d., ir pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą pateikiami šioje lentelėje:

Teisėjo pareigybė	Atlyginimų dydžiai (litas), bruto (ikimokestinis dydis)					
	nuo 1998 m. balandžio 1 d. iki 1999 m. gruodžio 31 d. (taikant 105 Lt dydžio bazinę mėnesinę algą)		nuo 2000 m. sausio 1 d. iki 2008 m. lapkričio 14 d.		nuo 2008 m. lapkričio 15 d.	
	minimalus	maksimalus	minimalus	maksimalus	minimalus	maksimalus
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas	9 975	12 967,50	6 982,50	9 975	9 410	11 103,80
Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjas	9 712,50	12 626,25	6 798,75	9 712,5	9 165	10 814,70
Apygardos administracinio teismo teisėjas	8 925	11 602,50	6 247,5	8 925	8 430	9 947,40

16.1. Lyginant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, apygardų administracinių teismų teisėjų atlyginimų dydžius, apskaičiuotus pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą, su atitinkamų teisėjų atlyginimų dydžiais, apskaičiuotais pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą, galiojusį nuo 1998 m. balandžio 1 d. iki 1999 m. gruodžio 31 d., pažymėtina, kad minimalūs ir maksimalūs šių teisėjų atlyginimų dydžiai, apskaičiuoti pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą, yra mažesni negu atitinkami dydžiai, apskaičiuoti pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą:

- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo atlyginimo minimalus dydis (pareiginė alga), apskaičiuotas pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą, yra 565 Lt (5,66 proc.) mažesnis negu apskaičiuotasis pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo atlyginimo maksimalus dydis (su maksimaliu priedu už išstarnautus Lietuvos valstybei metus), apskaičiuotas pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą, yra 1 863,70 Lt (14,37 proc.) mažesnis negu apskaičiuotasis pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą (atlyginimas su maksimaliu priedu už išstarnautą laiką);

- Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjo atlyginimo minimalus dydis (pareiginė alga), apskaičiuotas pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą, yra 547,50 Lt (5,63 proc.) mažesnis negu apskaičiuotasis pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjo atlyginimo maksimalus dydis (su maksimaliu priedu už išstarnautus Lietuvos valstybei metus), apskaičiuotas pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą, yra 1 811,55 Lt (14,35 proc.) mažesnis negu apskaičiuotasis pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą (atlyginimas su maksimaliu priedu už išstarnautą laiką);

- apygardos administracinių teismų teisėjų atlyginimų minimalus dydis (pareiginė alga), apskaičiuotas pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą, yra 495 Lt

(5,55 proc.) mažesnis negu apskaičiuotasis pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą; apygardos administracinių teismų teisėjų atlyginimų maksimalus dydis (su maksimaliu priedu už išarnautus Lietuvos valstybei metus), apskaičiuotas pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą, yra 1 655,10 Lt (14,27 proc.) mažesnis negu apskaičiuotasis pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą (atlyginimas su maksimaliu priedu už išarnautą laiką).

Taigi pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, apygardų administracinių teismų teisėjų atlyginimų minimalūs dydžiai (pareiginės algos, apskaičiuojamos dauginant nustatytą koeficientą iš atitinkamo bazinio dydžio), apskaičiuoti pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą, yra vidutiniškai 5,6 proc. mažesni nei atitinkamų teisėjų atlyginimų minimalūs dydžiai (tarnybiniai atlyginimai, apskaičiuojami dauginant nustatytą koeficientą iš atitinkamo bazinės mėnesinės algos dydžio), apskaičiuoti pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą, galiojusį nuo 1998 m. balandžio 1 d. iki 1999 m. gruodžio 31 d.

16.2. Lyginant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, apygardų administracinių teismų teisėjų atlyginimų dydžius, apskaičiuotus pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą, su atitinkamų teisėjų atlyginimų dydžiais, apskaičiuotais pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą, galiojusį ir faktiškai taikytą nuo 2000 m. sausio 1 d. iki 2008 m. lapkričio 14 d., pažymėtina, kad minimalūs ir maksimalūs šių teisėjų atlyginimų dydžiai, apskaičiuoti pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą, yra didesni negu atitinkami dydžiai, apskaičiuoti pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą:

- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo atlyginimo minimalus dydis (pareiginė alga), apskaičiuotas pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą, yra 2 427,50 Lt (25,80 proc.) didesnis negu apskaičiuotasis pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo atlyginimo maksimalus dydis (su maksimaliu priedu už išarnautus Lietuvos valstybei metus), apskaičiuotas pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą, yra 1 128,80 Lt (10,17 proc.) didesnis negu apskaičiuotasis pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą (atlyginimas su maksimaliu priedu už išarnautą laiką);

- Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjo atlyginimo minimalus dydis (pareiginė alga), apskaičiuotas pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą, yra 2 366,25 Lt (25,82 proc.) didesnis negu apskaičiuotasis pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo atlyginimo maksimalus dydis (su maksimaliu priedu už išarnautus Lietuvos valstybei metus), apskaičiuotas pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą, yra 1 102,2 Lt (10,19 proc.) didesnis negu apskaičiuotasis pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą (atlyginimas su maksimaliu priedu už išarnautą laiką);

- apygardos administracinių teismų teisėjų atlyginimų minimalus dydis (pareiginė alga), apskaičiuotas pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą, yra 2 182,5 Lt (25,89 proc.) didesnis negu apskaičiuotasis pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą; apygardos

administracinių teismų teisėjo atlyginimų maksimalus dydis (su maksimaliu priedu už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus), apskaičiuotas pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą, yra 1 022,4 Lt (10,28 proc.) didesnis negu apskaičiuotasis pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą (atlyginimas su maksimaliu priedu už iš tarnautą laiką).

Taigi pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, apygardų administracinių teismų teisėjų atlyginimų minimalūs dydžiai (pareiginės algos, apskaičiuojamos dauginant nustatytą koeficientą iš atitinkamo bazinio dydžio), apskaičiuoti pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą, yra vidutiniškai 25,8 proc. didesni nei atitinkamų teisėjų atlyginimų minimalūs dydžiai (tarnybiniai atlyginimai, apskaičiuojami dauginant nustatytą koeficientą iš atitinkamo bazinės mėnesinės algos dydžio), apskaičiuoti pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą, galiojusį ir faktiškai taikytą laikotarpiu nuo 2000 m. sausio 1 d. iki 2008 m. lapkričio 14 d.

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste taip pat pažymėtina, kad 2011 m. vasario 14 d. nutarime Konstitucinis Teismas *inter alia* yra konstatavęs, jog teisėjų atlyginimas – pareiginės algos ir priedo suma – priėmus Teisėjų atlyginimų įstatymą padidėjo.

17. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina ir tai, kad 2011 m. vasario 14 d. nutarime Konstitucinis Teismas *inter alia* yra konstatavęs, jog priėmus Teisėjų atlyginimų įstatymą teisėjo atlyginimo sudedamosios dalies – priedo santykinis dydis sumažėjo. Kaip minėta, pagal iki Teisėjų atlyginimų įstatymo įsigaliojimo taikytą Vyriausybės nustatytą teisėjų atlyginimų teisinį reguliavimą maksimalus priedas už iš tarnautą laiką sudarė 42,86 proc. teisėjo tarnybinio atlyginimo (koeficiento); pažymėtina, kad pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą, galiojusį laikotarpiu nuo 1997 m. liepos 1 d. iki 1999 m. gruodžio 31 d., maksimalus priedas už iš tarnautą laiką sudarė 75 proc. teisėjo tarnybinio atlyginimo (koeficiento), o pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą, kaip minėta, šiam įstatymui įsigaliojus, maksimalus įmanomas gauti priedas už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus buvo 18 proc. pareiginės algos; taigi jis galėjo sudaryti iki 15,25 proc. teisėjo atlyginimo.

Pabrėžtina, kad pagal Teisėjų atlyginimų įstatymą ir iki jo įsigaliojimo taikytą Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą nustatyti teisėjų atlyginimų priedai skiriasi ne tik dydžiais, bet ir savo pobūdžiu: Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatytas priedas už iš tarnautus Lietuvos valstybei metus, kurie, kaip minėta, gali būti skaičiuojami nuo 1990 m. kovo 11 d., kai buvo atkurta Lietuvos Respublikos nepriklausomybė, o pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą buvo numatytas priedas už iš tarnautą laiką, *inter alia*, nepaisant to, ar tas iš tarnautas laikas susijęs su tarnyba Lietuvos valstybei, ir įskaitant tarnybos ne Lietuvos valstybei iki 1990 m. kovo 11 d. metus.

18. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste konstatuotina, kad nuo Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo iki Teisėjų atlyginimų įstatymo įsigaliojimo galiojęs ir faktiškai taikytas teisėjų atlyginimų dydžių ir jų apskaičiavimo teisinis reguliavimas buvo nustatytas ne įstatymu, laikino pobūdžio, nenuoseklus ir prieštaringas; jis laikytinas pereinamojo laikotarpio, kuriuo formuota atkūrusios nepriklausomybės Lietuvos Respublikos teismų sistema, laikinuoju

faktiniu teisiniu reguliavimu. Taip pat konstatuotina, kad tik Teisėjų atlyginimų įstatymu buvo įgyvendintas iš Konstitucijos kylantis reikalavimas teisėjų atlyginimus nustatyti įstatymu, jų dydžius diferencijuoti pagal aiškius, nesusijusius su teisingumo vykdymu sprendžiant bylas kriterijus, t. y. šiam įstatymui įsigaliojus baigėsi minėtas pereinamasis laikotarpis, kuriuo formuota atkūrusios nepriklausomybę Lietuvos Respublikos teismų sistema.

19. Šiame kontekste paminėtina, kad teismų nepriklausomumo ir teisėjų atlyginimų reguliavimo sąsaja atskleidžiama Europos Tarybos institucijų priimtų dokumentų nuostatose. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2010 m. lapkričio 17 d. rekomendacijoje Nr. (2010)12 „Dėl teisėjų: nepriklausomumas, veiksmingumas ir atsakomybė“ pažymėta, kad teisėjų atlyginimai turi atitikti jų profesiją ir atsakomybę bei būti pakankami, kad apsaugotų teisėjus nuo mėginimo paveikti jų sprendimus; turėtų būti priimtose specialios nuostatos, kurios apsaugotų nuo išimtinai teisėjams taikomo atlyginimų sumažinimo.

Konsultacinės Europos teisėjų tarybos pranešime, priimtame 2011 m. lapkričio 7–9 d. plenariniame susirinkime, nurodyta, kad teisėjų nepriklausomumas apima teisiškai įtvirtintą ekonominį nepriklausomumą; teisėjų atlyginimai negali būti sumažinti didesne proporcija nei valstybės tarnautojų atlyginimai, antraip galėtų būti pažeistas lygiateisiškumo principas, kuris yra bendrasis teisės principas; bet kuriuo atveju, net ir per ekonomikos krizę, įstatymų leidžiamoji ir vykdomoji valdžia turėtų atsižvelgti į tai, kad didelis teisėjų atlyginimų sumažinimas kelia grėsmę teisėjų nepriklausomumui ir tinkamam teisingumo vykdymui, taip pat gali objektyviai ir subjektyviai trikdyti teisėjų darbą; tokios priemonės visada turėtų būti laikinos.

Europos chartijoje dėl teisėjų statuto, priimtoje 1998 m. liepos 8–10 d., pažymėta, kad teisėjas už kompetentingą pareigų vykdymą turi teisę gauti darbo užmokestį, kurio dydis yra tiksliai apibrėžtas, siekiant teisėją apsaugoti nuo spaudimo, galinčio daryti įtaką sprendimams ir elgesiui, vykdant teisingumą ir taip pakenkti teisėjo nepriklausomumui ir nešališkumui.

Europos Tarybos Komisija „Demokratija per teisę“ (Venecijos komisija) pranešime „Dėl teismų sistemos nepriklausomumo“, priimtame 2010 m. kovo 12–13 d., nurodė, kad teisėjų atlyginimai turėtų būti grindžiami bendru standartu ir nustatomi pagal objektyvius bei skaidrius kriterijus, o ne individualius teisėjo darbo rodiklius; net ir krizės metu neturi būti keliama grėsmė tinkamam teisminės valdžios funkcionavimui ir nepriklausomumui; sprendimai dėl lėšų skyrimo teismams turi būti priimami griežtai paisant teismų nepriklausomumo principo, o teismai turėtų galėti išsakyti parlamentui savo nuomonę dėl siūlomo biudžeto.

II

1. Šioje konstitucinės justicijos byloje Konstitucinis Teismas pagal pareiškėjų prašymus tirs Teisėjų atlyginimų įstatymo priedėlio (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija), Darbo kodekso 298 straipsnio (2002 m. birželio 4 d. redakcija), 301 straipsnio (2012 m. birželio 26 d. redakcija) atitiktį Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, o Darbo kodekso 298 straipsnio (2002 m. birželio 4 d. redakcija), 301 straipsnio (2012 m. birželio 26 d. redakcija) atitiktį – dar ir Konstitucijos 23 straipsnio 1, 2 dalims, 48 straipsnio 1 dalies nuostatai

„Kiekvienas žmogus <...> turi teisę <..> gauti teisingą apmokėjimą už darbą <...>“.

2. Šiame kontekste pažymėtina, kad, kaip ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, konstitucinis teisinės valstybės principas yra universalus; jo turinys atsiskleidžia įvairiose Konstitucijos nuostatose; šio principo esmė – teisės viešpatavimas; konstitucinis teisinės valstybės principas – itin talpus, jis apima daug įvairių tarpusavyje susijusių imperatyvų; juo turi būti vadovaujamasi ir kuriant teisę, ir ją įgyvendinant.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad vienas esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų yra teisinis tikrumas ir teisinis aiškumas. Teisinio tikrumo ir teisinio aiškumo imperatyvas suponuoja tam tikrus privalomus reikalavimus teisiniam reguliavimui: jis privalo būti aiškus ir darnus, teisės normos turi būti formuluojamos tiksliai, jose negali būti dviprasmybių (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 24 d., 2009 m. birželio 22 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas, 2010 m. gegužės 13 d., 2013 m. vasario 20 d., 2013 m. spalio 10 d. nutarimai).

Konstitucinio Teismo aktuose ne kartą konstatuota ir tai, kad neatsiejami teisinės valstybės principo elementai yra teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas; šie konstituciniai principai suponuoja valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti asmenų teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius, vykdyti priimtus įsipareigojimus asmeniui; neužtikrinus asmens teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo, nebūtų užtikrintas asmens pasitikėjimas valstybe ir teise (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d., 2013 m. vasario 15 d., 2013 m. spalio 10 d. nutarimai).

3. Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje yra nustatyta, kad teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi. Pažymėtina, kad teisėjo ir teismų nepriklausomumas – vienas esminių demokratinės teisinės valstybės principų (Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d., 2004 m. gegužės 13 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas savo aktuose yra suformavęs plačią oficialiąją konstitucinę teisėjo ir teismų nepriklausomumo doktriną, kurioje konstitucinis teisėjo ir teismų nepriklausomumo imperatyvas aiškinamas konstitucinio teisinės valstybės principo kontekste (Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d., 2010 m. birželio 29 d., 2011 m. vasario 14 d., 2013 m. liepos 1 d. nutarimai).

3.1. Teisėjo ir teismų nepriklausomumas – ne savitikslis dalykas, bet vienas esminių demokratinės teisinės valstybės principų, būtina žmogaus teisių ir laisvių apsaugos sąlyga. Teismai, vykdydami teisingumą, privalo užtikrinti Konstitucijoje, jai neprieštaraujančiuose įstatymuose ir kituose teisės aktuose išreikštos teisės įgyvendinimą (Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d., 2010 m. birželio 29 d., 2011 m. vasario 14 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad teisėjo ir teismų nepriklausomumas yra ne privilegija, bet viena svarbiausių teisėjo ir teismų pareigų, kylanti iš Konstitucijoje garantuotos kiekvieno asmens, manančio, kad jo teisės ar laisvės yra pažeidžiamos, teisės turėti nešališką ginčo arbitrą, kuris pagal Konstituciją ir įstatymus iš esmės išspręstų kilusį teisinį ginčą. Teisėjo nepriklausomumas yra užtikrinamas *inter alia* įtvirtinus teisminės valdžios, kaip visavertės,

savivaldą, finansinį ir materialinį techninį aprūpinimą, nustačius teisėjo įgaliojimų trukmės neliečiamumo (juo siekiama užtikrinti, kad teisėjas, kad ir kokios politinės jėgos būtų valdžioje, išliktų nepriklausomas ir nebūtų verčiamas taikytis prie galimos politinių jėgų kaitos), teisėjo asmens neliečiamumo, teisėjo socialines (materialines) garantijas (Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d., 2011 m. vasario 14 d., 2013 m. liepos 1 d. nutarimai).

3.2. Šiame kontekste pažymėtina, kad teisėjas, kuriam tenka pareiga nagrinėti visuomenėje kylančius konfliktus, taip pat asmens konfliktus su valstybe, turi būti ne tik aukštos profesinės kvalifikacijos ir nepriekaištingos reputacijos, bet ir materialiai nepriklausomas, saugus dėl savo ateities (Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d., 2007 m. spalio 22 d., 2010 m. birželio 29 d., 2011 m. vasario 14 d., 2013 m. liepos 1 d. nutarimai). Teisėjo atlyginimo ir kitų socialinių (materialinių) garantijų konstitucinės apsaugos imperatyvas kyla iš Konstitucijoje (*inter alia* jos 109 straipsnyje) įtvirtinto teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo, kuriuo siekiama teisingumą vykdančius teisėjus apsaugoti tiek nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios poveikio, tiek nuo kitų valdžios įstaigų ir pareigūnų, politinių ir visuomeninių organizacijų, komercinių ūkinių struktūrų, kitų juridinių ir fizinių asmenų įtakos. Konstitucinis Teismas *inter alia* 2001 m. liepos 12 d., 2007 m. spalio 22 d., 2013 m. liepos 1 d. nutarimuose yra konstatavęs, kad valstybei tenka pareiga nustatyti tokį teisėjo atlyginimą, kuris atitiktų teismo valdžios ir teisėjo statusą, vykdomas funkcijas ir atsakomybę.

3.3. Konstitucinis Teismas 2000 m. sausio 12 d., 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimuose yra pažymėjęs, kad sąvoka „teisėjo atlyginimas“ apima visas išmokas, mokamas teisėjui iš valstybės biudžeto. Įstatymų leidėjas, reguliuodamas santykius, susijusius su teisėjų atlyginimų nustatymu, gali įtvirtinti, jog atlyginimas – teisėjo socialinė (materialinė) garantija – susideda ne iš vienos, o iš kelių sudedamųjų dalių, *inter alia* pareiginės algos, priedų, priemokų (Konstitucinio Teismo 2011 m. vasario 14 d. nutarimas).

Šiame kontekste pažymėtina, jog vienas iš svarbių Konstitucijoje įtvirtinto teisėjo nepriklausomumo aspektų yra tai, kad visi teisėjai, vykdydami teisingumą, turi vienodą teisinį statusą *inter alia* tuo atžvilgiu, kad negali būti nustatomos nevienodos teisėjo nepriklausomumo vykdančių teisingumą (sprendžiant bylas), savarankiškumo garantijos; kita vertus, teisėjų vienodo teisinio statuso principas nereiškia, kad jų materialinės ir socialinės garantijos negali būti diferencijuojamos pagal aiškius, *ex ante* žinomus kriterijus, nesusijusius su teisingumo vykdymu sprendžiant bylas (pavyzdžiui, pagal asmens darbo teisėju trukmę) (Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d., 2007 m. spalio 22 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas, 2010 m. birželio 29 d., 2011 m. vasario 14 d. nutarimai).

3.4. Pažymėtina, kad Konstitucija draudžia mažinti teisėjų atlyginimus ir kitas socialines (materialines) garantijas; bet kokie mėginimai mažinti teisėjo atlyginimą ar kitas socialines (materialines) garantijas arba teismų finansavimo ribojimas traktuotini kaip kėsینimas į teisėjų ir teismų nepriklausomumą (Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d., 2001 m. liepos 12 d., 2006 m. kovo 28 d. nutarimai, 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas, 2011 m. vasario 14 d., 2013 m.

liepos 1 d. nutarimai).

Taip pat pažymėtina, kad pagal Konstituciją kurios nors teisėjo atlyginimo sudedamosios dalies mažinimas didinant kitą teisėjo atlyginimo sudedamąją dalį, kai pats teisėjo atlyginimas nemažėja, nereiškia teisėjo atlyginimo, kaip teisėjo socialinės (materialinės) garantijos, mažinimo (Konstitucinio Teismo 2011 m. vasario 14 d. nutarimas).

3.5. Pažymėtina ir tai, kad Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog esant itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai paprastai turėtų būti peržiūrimas ir mažinamas visų valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų finansavimas iš biudžeto lėšų, taip pat įvairių iš valstybės ar savivaldybės biudžeto lėšų finansuojamų sričių finansavimas; jeigu būtų nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad valstybėje susidarius itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai nebūtų galima mažinti tik teismų finansavimo, mažinti tik teisėjų atlyginimų, tai reikštų, kad teismai yra nepagrįstai išskiriami iš kitų valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų, o teisėjai – iš kitų asmenų, dalyvaujančių vykdant atitinkamų valstybės valdžios institucijų įgaliojimus; tokios teismų (teisėjų) išskirtinės padėties įtvirtinimas neatitiktų atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisingumo imperatyvų reikalavimų; bloginti įstatymų numatytas finansines ir materialines teismų veiklos sąlygas, mažinti teisėjų atlyginimus galima tik įstatymu, tai daryti galima tik laikinai – kol valstybės ekonominė ir finansinė būklė yra itin sunki; tokiu atlyginimų mažinimu neturi būti sudaroma prielaidų kitoms valstybės valdžios institucijoms, jų pareigūnams pažeisti teismų nepriklausomumą; net ir tuo atveju, kai valstybėje susidaro itin sunki ekonominė, finansinė padėtis, teismų finansavimas, teisėjų atlyginimai negali būti sumažinti taip, kad teismai negalėtų atlikti savo konstitucinės funkcijos ir priedermės – vykdyti teisingumo arba teismų galimybė tai atlikti būtų suvaržyta (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d., 2007 m. spalio 22 d., 2013 m. liepos 1 d. nutarimai).

4. Kaip minėta, teisėjo ir teismų nepriklausomumas – ne savitikslis dalykas, bet vienas esminių demokratinės teisinės valstybės principų, būtina žmogaus teisių ir laisvių apsaugos sąlyga; teisėjo ir teismų nepriklausomumas yra ne privilegija, bet viena svarbiausių teisėjo ir teismų pareigų, kylanti iš Konstitucijoje garantuotos kiekvieno asmens, manančio, kad jo teisės ar laisvės yra pažeidžiamos, teisės turėti nešališką ginčo arbitrą, kuris pagal Konstituciją ir įstatymus iš esmės išspręstų kilusį teisinį ginčą.

Taigi Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas teisėjo ir teismų nepriklausomumas yra skirtas užtikrinti teisingumo vykdymą, kuris yra išskirtinė teisminės valdžios funkcija (pagal Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalį teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai). Kaip yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, teisingumo vykdymo funkcija lemia teisėjo ir teismų nepriklausomumą; teisėjas gali vykdyti teisingumą tik būdamas nepriklausomas nuo byloje dalyvaujančių šalių, valstybės valdžios institucijų, pareigūnų, politinių ir visuomeninių susivienijimų, fizinių ir juridinių asmenų (Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d., 2004 m. gegužės 13 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalį, yra ne kartą

konstatavęs (*inter alia* 1999 m. gruodžio 21 d., 2006 m. gegužės 9 d., 2007 m. spalio 24 d., 2008 m. sausio 21 d., 2012 m. rugsėjo 25 d. nutarimuose), kad teismai, vykdydami teisingumą, privalo užtikrinti Konstitucijoje, įstatymuose ir kituose teisės aktuose išreikštos teisės įgyvendinimą, garantuoti teisės viršenybę, apsaugoti žmogaus teises ir laisves; iš Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalies teismams kyla pareiga teisingai ir objektyviai išnagrinėti bylas, priimti motyvuotus ir pagrįstus sprendimus (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 15 d., 2008 m. rugsėjo 17 d., 2011 m. sausio 31 d., 2012 m. rugsėjo 25 d. nutarimai); Konstitucijoje įtvirtintas teisingumo principas, taip pat nuostata, kad teisingumą vykdo teismai, reiškia, kad konstitucinė vertybė yra ne pats sprendimo priėmimas teisme, bet būtent teismo teisingo sprendimo priėmimas; konstitucinė teisingumo samprata suponuoja ne formalų, nominalų teismo vykdomą teisingumą, ne išorinę teismo vykdomo teisingumo regimybę, bet, svarbiausia, tokius teismo sprendimus (kitus baigiamuosius teismo aktus), kurie savo turiniu nėra neteisingi (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas). Kaip ne kartą konstatuota Konstitucinio Teismo aktuose, vien formaliai teismo vykdomas teisingumas nėra tas teisingumas, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d., 2008 m. sausio 21 d., 2011 m. sausio 31 d., 2012 m. rugsėjo 25 d. nutarimai).

5. Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje *inter alia* nustatyta, kad kiekvienas žmogus turi teisę gauti teisingą apmokėjimą už darbą.

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta kiekvieno piliečio teisė gauti teisingą apmokėjimą už darbą yra prielaida įgyvendinti daugelį kitų konstitucinių teisių, *inter alia* viena svarbiausių prielaidų įgyvendinti Konstitucijos 23 straipsnyje įtvirtintą nuosavybės teisę; asmeniui, kuris atliko pavestą darbą, pagal Konstituciją atsiranda teisė reikalauti, kad jam būtų sumokėtas visas pagal teisės aktus priklausantis darbo užmokestis (atlyginimas), taip pat kad jis būtų sumokėtas nustatytu laiku; ši asmens teisė yra garantuojama, saugoma ir ginama kaip nuosavybės teisė (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2011 m. vasario 14 d., 2013 m. liepos 1 d. nutarimai). Pagal Konstitucijos 23 straipsnį 3 dalį nuosavybė gali būti paimama tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginama.

III

Dėl Teisėjų atlyginimų įstatymo priedėlio (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) atitikties Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui

1. Pareiškėjai ginčija Teisėjų atlyginimų įstatymo priedėlio (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) tiek, kiek jame nustatytas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų pareiginės algos koeficientas 19,2, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų pareiginės algos koeficientas 18,7, apygardos administracinių teismų teisėjų pareiginės algos koeficientas 17,2, atitiktį Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui. Pareiškėjų teigimu, ginčijamu Teisėjų atlyginimų įstatymo priedėlyje (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) nustatytu teisiniu reguliavimu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, apygardos administracinių teismų teisėjų atlyginimai sumažinti, palyginti su nustatytaisiais pagal Vyriausybės

1997 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 666 ir Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimu Nr. 689 nustatytą teisinį reguliavimą, t. y. Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą, galiojusį laikotarpiu nuo 1998 m. balandžio 1 d. iki 1999 m. gruodžio 31 d. Toks Teisėjų atlyginimų įstatymo priedėlyje (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) nustatytas teisinis reguliavimas, pasak pareiškėjų, prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, nes pažeidžia konstitucinį draudimą mažinti teisėjo atlyginimą ar kitas socialines garantijas ir yra traktuotinas kaip kėsینimasis į teisėjų ir teismų nepriklausomumą.

2. Minėta, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, apygardų administracinių teismų teisėjų atlyginimų minimalūs dydžiai (pareiginės algos, apskaičiuojamos dauginant nustatytą koeficientą iš atitinkamo bazinio dydžio), apskaičiuoti pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą, yra vidutiniškai 5,6 proc. mažesni nei atitinkamų teisėjų atlyginimų minimalūs dydžiai (tarnybiniai atlyginimai, apskaičiuojami dauginant nustatytą koeficientą iš atitinkamo bazinės mėnesinės algos dydžio), apskaičiuoti pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą, galiojusį laikotarpiu nuo 1998 m. balandžio 1 d. iki 1999 m. gruodžio 31 d.

3. Minėta ir tai, kad Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas teisėjo ir teismų nepriklausomumas – vienas esminių demokratinės teisinės valstybės principų; Konstitucija draudžia mažinti teisėjų atlyginimus ir kitas socialines (materialines) garantijas; bet kokie mėginimai mažinti teisėjo atlyginimą ar kitas socialines (materialines) garantijas arba teismų finansavimo ribojimas traktuotini kaip kėsینimasis į teisėjų ir teismų nepriklausomumą.

Taip pat minėta, kad pagal Konstituciją bloginti įstatymų numatytas finansines ir materialines technines teismų veiklos sąlygas, mažinti teisėjų atlyginimus galima tik įstatymu, tai daryti galima tik laikinai – kol valstybės ekonominė ir finansinė būklė yra itin sunki; tokiu atlyginimų mažinimu neturi būti sudaroma prielaidų kitoms valstybės valdžios institucijoms, jų pareigūnams pažeisti teismų nepriklausomumą; net ir tuo atveju, kai valstybėje susidaro itin sunki ekonominė, finansinė padėtis, teismų finansavimas, teisėjų atlyginimai negali būti sumažinti taip, kad teismai negalėtų atlikti savo konstitucinės funkcijos ir priedermės – vykdyti teisingumo arba teismų galimybė tai atlikti būtų suvaržyta.

Kaip minėta, vienas esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų yra teisinis tikrumas ir teisinis aiškumas; teisinio tikrumo ir teisinio aiškumo imperatyvas suponuoja tam tikrus privalomus reikalavimus teisiniui reguliavimui: jis privalo būti aiškus ir darnus.

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad tam tikras neesminis kai kurių teisėjų atlyginimų ir kitų socialinių (materialinių) garantijų sumažinimas, susijęs su buvusiu tam tikru teisėjų atlyginimų ir kitų socialinių (materialinių) garantijų teisinio reguliavimo neaiškumu, nestabilumu ir prieštaringumu, galėtų būti pateisinamas pereinamojo laikotarpio, kuriuo buvo formuota atkūrusios nepriklausomybę Lietuvos Respublikos teismų (*inter alia* teisėjų atlyginimų) sistema, išskirtinėmis aplinkybėmis.

4. Sprendžiant, ar ginčijamas Teisėjų atlyginimų įstatymo priedėlyje (2008 m. lapkričio 6 d.

redakcija) nustatytas teisinis reguliavimas neprieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje įtvirtintam ir konstitucinio teisinės valstybės principo kontekste aiškinamam teisėjų ir teismų nepriklausomumo imperatyvui, pažymėtinos šioje konstitucinės justicijos byloje nustatytos išskirtinės aplinkybės:

- Vyriausybės nustatytas teisinis reguliavimas, su kuriuo pareiškėjai lygina ginčijamą Teisėjų atlyginimų įstatymo priedėlyje (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą, galiojo trumpai – nuo 1997 m. liepos 1 d. iki 1999 m. gruodžio 31 d. – ir nustojo galios likus daugiau kaip aštuoneriems metams iki ginčijamo Teisėjų atlyginimų įstatymo priedėlyje (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) nustatyto teisinio reguliavimo nustatymo;

- Vyriausybės nustatytu teisiniu reguliavimu, su kuriuo pareiškėjai lygina ginčijamą Teisėjų atlyginimų įstatymo priedėlyje (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą, buvo nustatytas teisėjų tarnybinių atlyginimų (koeficientų) padidinimas, kuris nuo 2000 m. sausio 1 d. buvo sumažintas Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimu Nr. 1494, kaip minėta, atsižvelgiant į tuo metu susiklosčiusią sudėtingą ekonominę ir finansinę būklę;

- kaip minėta, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, apygardų administracinių teismų teisėjų atlyginimų minimalūs dydžiai (pareiginės algos, apskaičiuojamos dauginant nustatytą koeficientą iš atitinkamo bazinio dydžio), apskaičiuoti pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) nustatytą ginčijamą teisinį reguliavimą, yra vidutiniškai 25,8 proc. didesni nei atitinkamų teisėjų atlyginimų minimalūs dydžiai (tarnybiniai atlyginimai, apskaičiuojami dauginant nustatytą koeficientą iš atitinkamo bazinės mėnesinės algos dydžio), apskaičiuoti pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą, galiojusį ir faktiškai taikytą laikotarpiu nuo 2000 m. sausio 1 d. iki 2008 m. lapkričio 14 d.;

- kaip minėta, nuo Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo iki Teisėjų atlyginimų įstatymo įsigaliojimo galiojęs ir faktiškai taikytas teisėjų atlyginimų dydžių ir jų apskaičiavimo teisinis reguliavimas buvo nustatytas ne įstatymu, buvo laikino pobūdžio, nenuoseklus ir prieštaringas; jis laikytinas pereinamojo laikotarpio, kuriuo formuota atkūrusios nepriklausomybę Lietuvos Respublikos teismų sistema, laikiniu faktiniu teisiniu reguliavimu; tik Teisėjų atlyginimų įstatymu buvo įgyvendintas iš Konstitucijos kylantis reikalavimas teisėjų atlyginimus nustatyti įstatymu, jų dydžius diferencijuoti pagal aiškius, nesusijusius su teisingumo vykdymu sprendžiant bylas kriterijus, t. y. šiam įstatymui įsigaliojus baigėsi minėtas pereinamasis laikotarpis, kuriuo formuota atkūrusios nepriklausomybę Lietuvos Respublikos teismų sistema.

4.1. Taigi pažymėtina, kad minėtas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, apygardų administracinių teismų teisėjų atlyginimų minimalių dydžių (pareiginės algos, apskaičiuojamos dauginant nustatytą koeficientą iš atitinkamo bazinio dydžio), apskaičiuotų pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą, sumažėjimas vidutiniškai 5,6 proc., palyginanti su atitinkamų teisėjų atlyginimų minimaliais dydžiais (tarnybiniais atlyginimais, apskaičiuojamais dauginant nustatytą koeficientą iš atitinkamo bazinės mėnesinės algos dydžio), apskaičiuotais pagal Vyriausybės nustatytą teisinį

reguliuojamą, galiojusį laikotarpiu nuo 1998 m. balandžio 1 d. iki 1999 m. gruodžio 31 d., nors ir nėra esminis teisėjų atlyginimų mažinimas, galėtų būti laikomas pažeidžiančiu Konstitucijoje įtvirtintą teisėjų ir teismų nepriklausomumo imperatyvą, jeigu šioje konstitucinės justicijos byloje nebūtų minėtų išskirtinių aplinkybių, ypač to, kad iki Teisėjų atlyginimų įstatymo įsigaliojimo galiojęs ir faktiškai taikytas teisėjų atlyginimų dydžių ir jų apskaičiavimo teisinis reguliavimas buvo laikino pobūdžio, nenuoseklus ir prieštaringas, jis laikytinas pereinamojo laikotarpio, kuriuo formuota atkūrusios nepriklausomybę Lietuvos Respublikos teismų sistema, laikinuoju faktiniu teisiniu reguliavimu. Šioje konstitucinės justicijos byloje taip pat minėta, kad tam tikras neesminis kai kurių teisėjų atlyginimų ir kitų socialinių (materialinių) garantijų sumažinimas, susijęs su buvusiu tam tikru teisėjų atlyginimų ir kitų socialinių (materialinių) garantijų teisinio reguliavimo neaiškumu, nestabilumu ir prieštaringumu, galėtų būti pateisinamas pereinamojo laikotarpio, kuriuo buvo formuota atkūrusios nepriklausomybę Lietuvos Respublikos teismų (*inter alia* teisėjų atlyginimų) sistema, išskirtinėmis aplinkybėmis.

Taigi, atsižvelgiant į šioje konstitucinės justicijos byloje nustatytas išskirtines aplinkybes, Teisėjų atlyginimų įstatymo priedėlyje (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) nustatyti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, apygardų administracinių teismų teisėjų pareiginės algos koeficientai nevertintini kaip neatitinkantys konstitucinio teisėjų ir teismų nepriklausomumo imperatyvo.

4.2. Taip pat vertintinas ir teisėjo atlyginimo sudedamosios dalies – priedo santykinio dydžio sumažėjimas pagal Teisėjų atlyginimų įstatymo nustatytą teisinį reguliavimą.

4.2.1. Kaip minėta, pagal iki Teisėjų atlyginimų įstatymo įsigaliojimo taikytą Vyriausybės nustatytą teisėjų atlyginimų teisinį reguliavimą maksimalus priedas už ištarnautą laiką sudarė 42,86 proc. teisėjo tarnybinio atlyginimo (koeficiento); pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą, galiojusį laikotarpiu nuo 1997 m. liepos 1 d. iki 1999 m. gruodžio 31 d., maksimalus priedas už ištarnautą laiką sudarė 75 proc. teisėjo tarnybinio atlyginimo (koeficiento); pagal Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą, šiam įstatymui įsigaliojus, maksimalus įmanomas gauti priedas už ištarnautus Lietuvos valstybei metus buvo 18 proc. pareiginės algos – jis galėjo sudaryti iki 15,25 proc. teisėjo atlyginimo.

4.2.2. Vertinant tokį teisėjo atlyginimo sudedamosios dalies – priedo santykinio dydžio sumažėjimą, šioje konstitucinės justicijos byloje atsižvelgtina į tą išskirtinę aplinkybę, kad, kaip minėta, pagal Teisėjų atlyginimų įstatymą ir iki jo įsigaliojimo taikytą Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą nustatyti teisėjų atlyginimų priedai skiriasi ne tik dydžiais, bet ir savo pobūdžiu: Teisėjų atlyginimų įstatyme nustatytas priedas už ištarnautus Lietuvos valstybei metus, kurie gali būti skaičiuojami nuo 1990 m. kovo 11 d., kai buvo atkurta Lietuvos Respublikos nepriklausomybė, o pagal Vyriausybės nustatytą teisinį reguliavimą buvo numatytas priedas už ištarnautą laiką, *inter alia*, nepaisant to, ar ištarnautas laikas susijęs su tarnyba Lietuvos valstybei, ir įskaitant tarnybos ne Lietuvos valstybei iki 1990 m. kovo 11 d. metus. Pažymėtina ir tai, kad, kaip minėta, iki Teisėjų atlyginimų įstatymo įsigaliojimo galiojęs ir faktiškai taikytas teisėjų atlyginimų dydžių ir jų

apskaičiavimo teisinis reguliavimas buvo laikino pobūdžio, nenuoseklus ir prieštaringas; jis laikytinas pereinamojo laikotarpio, kuriuo formuota atkūrusios nepriklausomybę Lietuvos Respublikos teismų sistema, laikinuoju faktiniu teisiniu reguliavimu; tik Teisėjų atlyginimų įstatymu buvo įgyvendintas iš Konstitucijos kylantis reikalavimas teisėjų atlyginimus nustatyti įstatymu, jų dydžius diferencijuoti pagal aiškius, nesusijusius su teisingumo vykdymu sprendžiant bylas kriterijus, t. y. šiam įstatymui įsigaliojus baigėsi minėtas pereinamasis laikotarpis, kuriuo formuota atkūrusios nepriklausomybę Lietuvos Respublikos teismų sistema.

Šioje konstitucinės justicijos byloje taip pat minėta, kad tam tikras neesminis kai kurių teisėjų atlyginimų ir kitų socialinių (materialinių) garantijų sumažinimas, susijęs su buvusiu tam tikru teisėjų atlyginimų ir kitų socialinių (materialinių) garantijų teisinio reguliavimo neaiškumu, nestabilumu ir prieštaringumu, galėtų būti pateisinamas pereinamojo laikotarpio, kuriuo buvo formuota atkūrusios nepriklausomybę Lietuvos Respublikos teismų (*inter alia* teisėjų atlyginimų) sistema, išskirtinėmis aplinkybėmis.

4.2.3. Šiame kontekste pažymėtina, kad, kaip 2013 m. vasario 22 d. nutarime konstatavo Konstitucinis Teismas, laikotarpiu iki Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. „vienintelės Lietuvos valstybės institucijos buvo užsienyje veikusios Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybės ir konsulinės įstaigos“, „tarnyba Lietuvos valstybei buvo įmanoma tik okupuotoje Lietuvos Respublikos teritorijoje tam tikrą laiką veikusiose organizuotos ginkluotos kovos su okupacija, *inter alia* Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio, struktūrose“.

4.2.4. Taigi, praėjus daugiau kaip aštuoniolikai metų po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo, per kuriuos, priėmus Teisėjų atlyginimų įstatymą, pasibaigė pereinamasis laikotarpis, kuriuo formuota atkūrusios nepriklausomybę Lietuvos Respublikos teismų sistema ir kuriam buvo būdingas nenuoseklus ir prieštaringas laikinasis faktinis teisėjų atlyginimų dydžių ir jų apskaičiavimo teisinis reguliavimas, nebuvo pagrindo tikėtis, kad pagal tame įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą Lietuvos Respublikos teismų teisėjams, kaip jų atlyginimo sudedamoji dalis, galėtų būti mokamas priedas už iš tarnautus ne Lietuvos Respublikai metus, *inter alia* už laikotarpį iki 1990 m. kovo 11 d.

5. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Teisėjų atlyginimų įstatymo priedėlis (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) tiek, kiek jame nustatytas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareiginės algos koeficientas 19,2, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjo pareiginės algos koeficientas 18,7, apygardų administracinių teismų teisėjo pareiginės algos koeficientas 17,2, neprieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

6. Pabrėžtina, jog tai, kad Teisėjų atlyginimų įstatymo priedėlis (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija) tiek, kiek jį ginčija pareiškėjai, neprieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, yra susiję tik su išskirtinėmis šioje konstitucinės justicijos byloje nustatytomis aplinkybėmis, ypač su tuo, kad, kaip minėta, iki Teisėjų atlyginimų įstatymo įsigaliojimo galiojęs ir faktiškai taikytas teisėjų atlyginimų dydžių ir jų apskaičiavimo

teisinis reguliavimas buvo laikino pobūdžio, nenuoseklus ir prieštaringas, jis laikytinas pereinamojo laikotarpio, kuriuo formuota atkūrusios nepriklausomybę Lietuvos Respublikos teismų sistema, laikinuoju faktiniu teisiniu reguliavimu.

IV

Dėl Darbo kodekso 298 straipsnio (2002 m. birželio 4 d. redakcija), 301 straipsnio (2012 m. birželio 26 d. redakcija) atitikties Konstitucijos 23 straipsnio 1, 2 dalims, 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę <...> gauti teisingą apmokėjimą už darbą <...>“, 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui

1. Šioje konstitucinės justicijos byloje pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas ginčija *inter alia* Darbo kodekso 298 straipsnio (2002 m. birželio 4 d. redakcija), 301 straipsnio (2012 m. birželio 26 d. redakcija) atitiktį Konstitucijai.

2. Pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo ginčijamame Darbo kodekso 298 straipsnyje „Piniginių reikalavimų tenkinimas“ (2002 m. birželio 4 d. redakcija) buvo nustatyta: „Darbuotojui priklausančios darbo užmokesčio ir kitos su darbo santykiais susijusios sumos priteisiamos ne daugiau kaip už trejus metus.“

2.1. Darbo kodekso 298 straipsnyje (2002 m. birželio 4 d. redakcija) yra nustatyta darbuotojui galimo priteisti jam priklausančio darbo užmokesčio ir kitų su darbo santykiais susijusių sumų dydžio riba: darbuotojo teisė gauti jam priklausančią, bet neišmokėtą darbo užmokestį ir kitas su darbo santykiais susijusias sumas apribota trejų metų terminu.

Pagal šiame straipsnyje nustatytą teisinį reguliavimą bet kuriuo atveju asmeniui gali būti priteistos tik tos jam priklausančios darbo užmokesčio ar kitos su darbo santykiais susijusios sumos, kurios jam nėra sumokėtos už ne ilgiau nei trejus metus, t. y. net ir tais atvejais, kai asmeniui priklausančios darbo užmokestis ar kitos su darbo santykiais susijusios sumos visiškai ar iš dalies nemokamos ilgiau nei trejus metus ir asmuo tinkamai įgyvendino teisę kreiptis į teismą dėl pažeistos teisės į teisingą atlyginimą už darbą gynimo (*inter alia* nepraleido įstatyme nustatyto ieškinio senaties termino), jam gali būti priteistos tik trejus metus nemokėtos sumos.

Pažymėtina, kad Darbo kodekso 298 straipsnyje (2002 m. birželio 4 d. redakcija) yra vartojamas žodis „priteisiamos“ ir pats straipsnis yra skirtas darbuotojo piniginių reikalavimų tenkinimo reguliavimui. Taigi pagal šiame straipsnyje nustatytą teisinį reguliavimą yra ribojama ir teismo teisė vykdant teisingumą priteisti (tenkinti darbuotojo piniginius reikalavimus) asmeniui priklausančią, bet neišmokėtą darbo užmokestį ir kitas su darbo santykiais susijusias sumas.

Apibendrinant Darbo kodekso 298 straipsnyje (2002 m. birželio 4 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą pareiškėjo ginčijamu aspektu pažymėtina, kad juo sudarytos prielaidos nepriteisti viso asmens uždirbto darbo užmokesčio ir kitų jam priklausančių su darbo santykiais susijusių sumų; atitinkamai apribota teismo teisė vykdyti teisingumą ir užtikrinti konstitucinių žmogaus teisių įgyvendinimą.

2.2. Pažymėtina, kad pareiškėjo ginčijamame Darbo kodekso 298 straipsnyje (2002 m.

birželio 4 d. redakcija) nustatytas terminas nėra ieškinio senaties terminas, kuris pagal šio kodekso 27 straipsnio 1 dalį apibrėžiamas kaip įstatymų nustatytas laiko tarpas (terminas), per kurį asmuo gali apginti savo pažeistas teises pareikšdamas ieškinį. Darbo kodekso 298 straipsnyje (2002 m. birželio 4 d. redakcija) yra nustatyta ne teisės ginti pažeistas teises trukmė, o, kaip minėta, darbuotojui galimo priteisti jam priklausančio darbo užmokesčio ir kitų su darbo santykiais susijusių sumų dydžio riba – darbuotojui gali būti priteistas ne didesnis kaip už trejus metus jam priklausančios, bet neišmokėtos darbo užmokestis ir kitos su darbo santykiais susijusios sumos.

Bendrasis Darbo kodekso reglamentuojamiems santykiams taikytinas trejų metų ieškinio senaties terminas nustatytas šio kodekso 27 straipsnio 2 dalyje; jis taikytinas ir reikalavimams dėl darbo užmokesčio ir kitų su darbo santykiais susijusių sumų priteisimo.

2.3. Šiame kontekste paminėtina, kad pareiškėjo ginčijama Darbo kodekso 298 straipsnyje (2002 m. birželio 4 d. redakcija) įtvirtinta nuostata, kuria ribojama darbuotojo teisė gauti jam priklausančią, bet neišmokėtą darbo užmokestį ir kitas su darbo santykiais susijusias sumas, iš esmės yra perimta iš Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos darbo įstatymų kodekso. Jo 252¹ straipsnyje „Piniginių reikalavimų patenkinimas“ buvo nustatyta: „Nagrinėdamas darbo ginčus piniginių reikalavimų klausimais, išskyrus reikalavimus išmokėti darbuotojui vidutinį uždarbį už priverstinės pravaikštos laiką arba uždarbio skirtumą už laiką, kai darbuotojas dirbo mažiau apmokamą darbą (šio kodekso 245 ir 252 straipsniai), ginčą nagrinėjantis organas turi teisę priimti sprendimą, kad darbuotojui būtų išmokėtos priklausančios jam sumos ne daugiau kaip už vienerius metus, o klausimu dėl piniginių kompensacijų už neišnaudotas atostogas, atleidžiant iš darbo, – ne daugiau kaip už dvejus darbo metus.“

Ši nuostata galiojo nuo 1973 m. sausio 1 d. iki 2002 m. gruodžio 31 d., kol 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, patvirtintas 2002 m. birželio 4 d.

3. Seimas 2012 m. birželio 26 d. priėmė Lietuvos Respublikos darbo kodekso 204 straipsnio ir XIX skyriaus pakeitimo įstatymą, kurio 2 straipsniu, įsigaliojusiu 2013 m. sausio 1 d., pakeitė Darbo kodekso XIX skyrių, *inter alia* pareiškėjo ginčijamą Darbo kodekso 298 straipsnį (2002 m. birželio 4 d. redakcija). Priėmus Darbo kodekso 204 straipsnio ir XIX skyriaus pakeitimo įstatymą, Darbo kodekso 298 straipsnis (2002 m. birželio 4 d. redakcija) tapo 301 straipsniu – jame yra įtvirtinta identiška nuostata. Pažymėtina, kad pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas ginčija ir Darbo kodekso 301 straipsnį (2012 m. birželio 26 d. redakcija).

4. Minėta, kad Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta kiekvieno piliečio teisė gauti teisingą apmokėjimą už darbą yra prielaida įgyvendinti daugelį kitų konstitucinių teisių, *inter alia* viena svarbiausių prielaidų įgyvendinti Konstitucijos 23 straipsnyje įtvirtintą nuosavybės teisę; asmeniui, kuris atliko pavestą darbą, pagal Konstituciją atsiranda teisė reikalauti, kad jam būtų sumokėtas visas pagal teisės aktus priklausančias darbo užmokestis (atlyginimas), taip pat kad jis būtų sumokėtas nustatytu laiku; ši asmens teisė yra garantuojama, saugoma ir ginama kaip nuosavybės teisė (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2011 m. vasario 14 d., 2013 m. liepos 1 d. nutarimai).

5. Minėta, kad Darbo kodekso 298 straipsnyje (2002 m. birželio 4 d. redakcija) nustatyta teisiniu reguliavimu sudarytos prielaidos nepriteisti viso asmens uždirbto darbo užmokesčio ir kitų jam priklausančių su darbo santykiais susijusių sumų, atitinkamai apribota teismo teisė vykdyti teisingumą ir užtikrinti konstitucinių žmogaus teisių įgyvendinimą. Pažymėtina, kad taip sudarytos prielaidos darbdaviui nemokėti dalies darbuotojui priklausančio atlyginimo už atliktą darbą. Tokio teisinio reguliavimo negalima įvertinti kaip nustatančio nuosavybės – asmeniui priklausančio atlyginimo už jo atliktą darbą – paėmimą visuomenės poreikiams teisingai atlyginant.

Taigi Darbo kodekso 298 straipsnyje (2002 m. birželio 4 d. redakcija) nustatyta teisiniu reguliavimu yra sudaromos prielaidos pažeisti asmens konstitucinę nuosavybės teisę, kartu ir konstitucinę teisę gauti teisingą apmokėjimą už darbą.

6. Minėta ir tai, kad Darbo kodekso 298 straipsnyje (2002 m. birželio 4 d. redakcija) nustatyta teisiniu reguliavimu apribota teismo teisė vykdyti teisingumą ir užtikrinti konstitucinių žmogaus teisių įgyvendinimą; ribojama teismo teisė, vykdant teisingumą, priteisti (tenkinti darbuotojo piniginius reikalavimus) asmeniui priklausančių, bet neišmokėtų darbo užmokesčių ir kitas su darbo santykiais susijusias sumas. Pažymėtina, kad pagal tokį teisinį reguliavimą net tuo atveju, jei darbuotojo piniginiai reikalavimai dėl jam priklausančio ir neišmokėto darbo užmokesčio ir kitų su darbo santykiais susijusių sumų būtų pagrįsti ir juos tenkinti atsižvelgiant į nagrinėjamos bylos aplinkybes būtų teisinga, teismas negalėtų to daryti už ilgesnį nei trejų metų laikotarpį.

Taip pat minėta, jog Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalį, yra ne kartą konstatavęs, kad teismai, vykdydami teisingumą, privalo užtikrinti Konstitucijoje, įstatymuose ir kituose teisės aktuose išreikštos teisės įgyvendinimą, garantuoti teisės viršenybę, apsaugoti žmogaus teises ir laisves; Konstitucijoje įtvirtintas teisingumo principas, taip pat nuostata, kad teisingumą vykdo teismai, reiškia, kad konstitucinė vertybė yra ne pats sprendimo priėmimas teisme, bet būtent teismo teisingo sprendimo priėmimas; konstitucinė teisingumo samprata suponuoja ne formalų, nominalų teismo vykdomą teisingumą, ne išorinę teismo vykdomo teisingumo regimybę, bet, svarbiausia, tokius teismo sprendimus (kitus baigiamuosius teismo aktus), kurie savo turiniu nėra neteisingi.

Taigi Darbo kodekso 298 straipsnyje (2002 m. birželio 4 d. redakcija) nustatyta teisiniu reguliavimu ribojant teismo teisę vykdyti teisingumą ir užtikrinti konstitucinių žmogaus teisių įgyvendinimą yra sudaromos prielaidos teismams priimti savo turiniu neteisingus sprendimus.

7. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Darbo kodekso 298 straipsnis (2002 m. birželio 4 d. redakcija) prieštaravo Konstitucijos 23 straipsniui, 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę <...> gauti teisingą apmokėjimą už darbą“, 109 straipsnio 1 daliai.

8. Minėta, kad Seimas 2012 m. birželio 26 d. priėmė Darbo kodekso 204 straipsnio ir XIX skyriaus pakeitimo įstatymą, kurio 2 straipsniu, įsigaliojusiu 2013 m. sausio 1 d., pakeitė Darbo kodekso XIX skyrių, *inter alia* pareiškėjo ginčijamą Darbo kodekso 298 straipsnį (2002 m. birželio 4 d. redakcija); priėmus Darbo kodekso 204 straipsnio ir XIX skyriaus pakeitimo įstatymą, Darbo

kodekso 298 straipsnis (2002 m. birželio 4 d. redakcija) tapo 301 straipsniu – jame yra įtvirtinta identiška nuostata. Minėta ir tai, kad pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas ginčija ir Darbo kodekso 301 straipsnį (2012 m. birželio 26 d. redakcija).

Šiame Konstitucinio Teismo nutarime konstatavus, kad Darbo kodekso 298 straipsnis (2002 m. birželio 4 d. redakcija) prieštaravo Konstitucijos 23 straipsniui, 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę <...> gauti teisingą apmokėjimą už darbą“, 109 straipsnio 1 daliai, remiantis tais pačiais argumentais konstatuotina ir tai, kad Darbo kodekso 301 straipsnis (2012 m. birželio 26 d. redakcija) prieštarauja Konstitucijos 23 straipsniui, 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę <...> gauti teisingą apmokėjimą už darbą“, 109 straipsnio 1 daliai.

9. Tai konstatavęs, Konstitucinis Teismas toliau netirs, ar Darbo kodekso 298 straipsnis (2002 m. birželio 4 d. redakcija) neprieštaravo, o Darbo kodekso 301 straipsnis (2012 m. birželio 26 d. redakcija) neprieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

10. Šiame kontekste pažymėtina, kad Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatos aiškinamos atsižvelgiant į Konstitucijos 46 straipsnio 3 dalį, kurioje nustatyta: „Valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei.“ Konstitucinis Teismas 1999 m. kovo 4 d. nutarime yra konstatavęs, kad darbo rinkos santykiuose privataus verslo srityje valstybės priedermė – įstatymo nustatytais priemonėmis užtikrinti darbdavių ir asmenų, siūlančių savo darbo jėgą bei sugebėjimus, interesų pusiausvyrą, derinti juos su visuomenės interesais. Pažymėtina, kad tai *mutatis mutandis* taikytina ir teisiniams santykiams, kai darbdavys yra valstybė.

Atsižvelgiant į tai, taip pat pažymėtina, kad viena iš darbuotojų ir darbdavių interesų pusiausvyros ir jų derinimo su visuomenės interesais teisinių garantijų yra procesinis ieškinio senaties institutas, *inter alia* nustatantis laikotarpį, per kurį darbo santykių šalis gali ginti savo teises pareikšdama ieškinį.

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina ir tai, kad įstatymų leidėjas turi plačią diskreciją nustatyti ieškinio senaties dėl darbo užmokesčio ir kitų su darbo santykiais susijusių sumų priteisimo terminą. Tačiau ją įgyvendindamas įstatymų leidėjas turi nustatyti tokį terminą, kuris užtikrintų ir veiksmingą konstitucinės teisės į teisingą apmokėjimą už darbą gynybą, ir darbo teisinių santykių stabilumą apsaugant darbdavio interesus nuo nepagrįstai uždelstų reikalavimų. Šis terminas galėtų būti ir trumpesnis nei bendrasis darbo santykiams taikytinas ieškinio senaties terminas.

11. Pažymėtina ir tai, kad šios konstitucinės justicijos bylos tyrimo dalykas nėra Teisėjams nesumokėtos darbo užmokesčio dalies grąžinimo įstatymas, kuris yra specialusis įstatymas, reguliuojantis teisėjams nesumokėtos atlyginimo dalies, kurią sudaro pagal teisės aktus, reglamentavusius teisėjų darbo užmokestį iki 1999 m. gruodžio 31 d., teisėjams išmokėtino ir per šio įstatymo 2 straipsnyje nurodytą laikotarpį jiems išmokėto atlyginimo dydžių skirtumas,

grąžinimą.

Tai, kad šiame nutarime konstatuota, jog Darbo kodekso 298 straipsnis (2002 m. birželio 4 d. redakcija) prieštaravo, o Darbo kodekso 301 straipsnis (2012 m. birželio 26 d. redakcija) prieštarauja Konstitucijai, savaime nereiškia, kad įstatymų leidėjas, paisydamas valstybės biudžeto pajamų ir išlaidų subalansavimo imperatyvo ir atsižvelgdamas į *inter alia* valstybės išgales, įvairius jos įsipareigojimus, negali specialiu įstatymu nustatyti asmenų, kuriems už darbą apmokama iš valstybės ar savivaldybės biudžeto lėšų, patirtų praradimų, susidariusių sumažinus jų atlyginimus dėl valstybėje susiklosčiusios ekonominės, finansinės padėties, kompensavimo mechanizmo, *inter alia* patirtų praradimų kompensavimo dydžių ir terminų, teisingo laikotarpio, už kurį kompensuojami patirti praradimai.

12. Šiame kontekste taip pat pažymėtina, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas 2013 m. spalio 15 d. nutarimu byloje *Savickas ir kiti prieš Lietuvą* (peticijų Nr. 66365/09, 12845/10, 29809/10, 29813/10, 30623/10, 28367/11) pripažino akivaizdžiai nepriimtinais pareiškimus dėl tariamo Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolo Nr. 1 1 straipsnio pažeidimo dėl teisėjams sumažinto atlyginimo (arba sumažinto atlyginimo dalies) ir jo (arba jos) kompensavimo sąlygų. Teismas pabrėžė, kad Lietuva, laikinai sumažindama teisėjų atlyginimus, neperžengė valstybės turimos vertinimo laisvės nustatant nuosavybės naudojimo sąlygas ribų, todėl pateikti skundai buvo atmesti.

13. Kaip ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalies nuostata, kad teisės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomas nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, jog atitinkamas teisės aktas (jo dalis) prieštarauja Konstitucijai, reiškia, kad tol, kol Konstitucinis Teismas nėra priėmęs sprendimo, jog atitinkamas teisės aktas (jo dalis) prieštarauja Konstitucijai, preziumuojama, kad toks teisės aktas (jo dalis) atitinka Konstituciją ir kad tokio teisės akto (jo dalies) pagrindu atsiradę teisiniai padariniai yra teisėti. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad iki šio Konstitucinio Teismo nutarimo oficialaus paskelbimo Darbo kodekso 298 straipsnio (2002 m. birželio 4 d. redakcija) ir Darbo kodekso 301 straipsnio (2012 m. birželio 26 d. redakcija) pagrindu atsiradę teisiniai padariniai yra teisėti.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 54, 55, 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

1. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos teisėjų atlyginimų įstatymo priedėlis (2008 m. lapkričio 6 d. redakcija; Žn., 2008, Nr. 131-5022) tiek, kiek jame nustatytas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareiginės algos koeficientas 19,2, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjo pareiginės algos koeficientas 18,7, apygardų administracinių teismų teisėjo pareiginės algos koeficientas 17,2, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

2. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos darbo kodekso 298 straipsnis (2002 m. birželio 4 d. redakcija; Žin., 2002, Nr. 64-2569) prieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsniui, 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę <...> gauti teisingą apmokėjimą už darbą“, 109 straipsnio 1 daliai.

3. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos darbo kodekso 301 straipsnis (2012 m. birželio 26 d. redakcija; Žin., 2012, Nr. 80-4138) prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsniui, 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę <...> gauti teisingą apmokėjimą už darbą“, 109 straipsnio 1 daliai.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Elvyra Baltutytė

Vytautas Greičius

Danutė Jočienė

Pranas Kuconis

Gediminas Mesonis

Vytas Milius

Egidijus Šileikis

Algirdas Taminskas

Dainius Žalimas